

Rapport

Politieke peiling Tweede Kamer

I&O-peiling Tweede Kamer
15 november 2023

Colofon

Electoraal onderzoek TK-verkiezingen 2023

Uitgave

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2023/

Datum

november 2023

Auteurs

Peter Kanne
Asher van der Schelde
Maartje van de Koppel

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron (I&O Research) duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

	I&O-zetelpeiling: onduidelijkheid kost NSC zetels	4
1	Opkomst en zetelpeiling Tweede Kamer	8
1.1	Volgen van de politiek	8
1.2	Opkomstverwachting	8
1.3	Zekere, onzekere en zwevende kiezers	8
1.4	Zetelpeiling: NSC verliest eenzame koppositie	9
1.5	Switchgedrag sinds Tweede Kamerverkiezingen 2021	14
1.6	Welke partijen worden nog overwogen?	15
1.7	Premiers- en machtsvraag	16
2	Stemhulpen	19
2.1	Stemwijzer	20
2.2	KiesKompas	21
2.3	Meesten gebruiken stemhulp voor indicatie	22
3	RTL-debat	23
3.1	Meest overtuigende lijsttrekker	23
3.1.1	Naar politieke voorkeur	25
3.2	Meest tegenvallende lijsttrekker	26
3.2.1	Naar politieke voorkeur	26
4	Leiders	28
4.1	Bekendheid	28
4.2	Waardering	29
4.3	Waardering naar achterban, vergeleken met augustus	30
4.4	Betrouwbare premier	32
4.5	Begrijpt wat er leeft onder gewone mensen	33
4.6	Is een echte leider	34
4.7	Heeft een goede visie op waar het met ons land naartoe moet	35
4.8	Zal van Nederland een socialer land maken	36
5	Kiezersprofielen	37
6	Onderzoeksverantwoording	39

I&O-zetelpeiling: onduidelijkheid kost NSC zetels

NSC levert 4 zetels in; VVD aan kop; PVV voegt zich bij koplopers

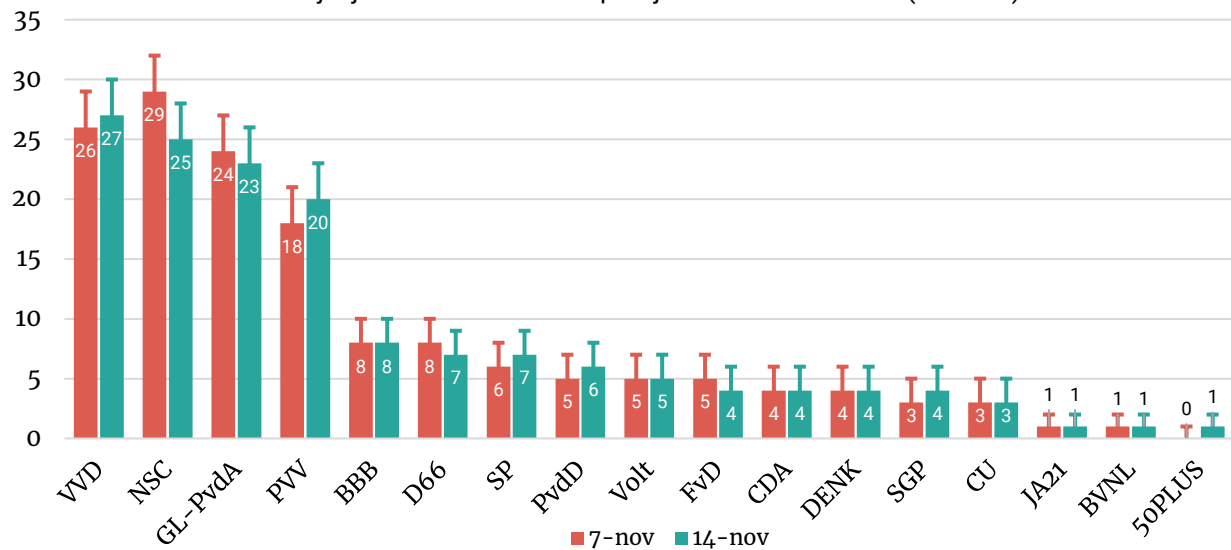
In de I&O-zetelpeiling van 15 november verliest NSC vier zetels ten opzichte van vorige week. De VVD (27 zetels) en NSC (25) zijn statistisch gezien nu even groot. GroenLinks-PvdA volgt daar vlak achter (van 24 naar 23). De PVV (20 zetels) is sinds het eind van de zomer bezig aan een opmars en kan zich bij de drie grote partijen voegen.

Verder vinden geen significante wijzigingen plaats. JA21, 50Plus en BVNL halen een virtuele zetel in deze peiling. BIJ1 heeft dat, net als in de voorgaande weken, niet.

Het onderzoek is uitgevoerd in samenwerking met Khalid en Sophie.

Figuur 1: Zetelverdeling politieke peiling I&O Research (met marges)

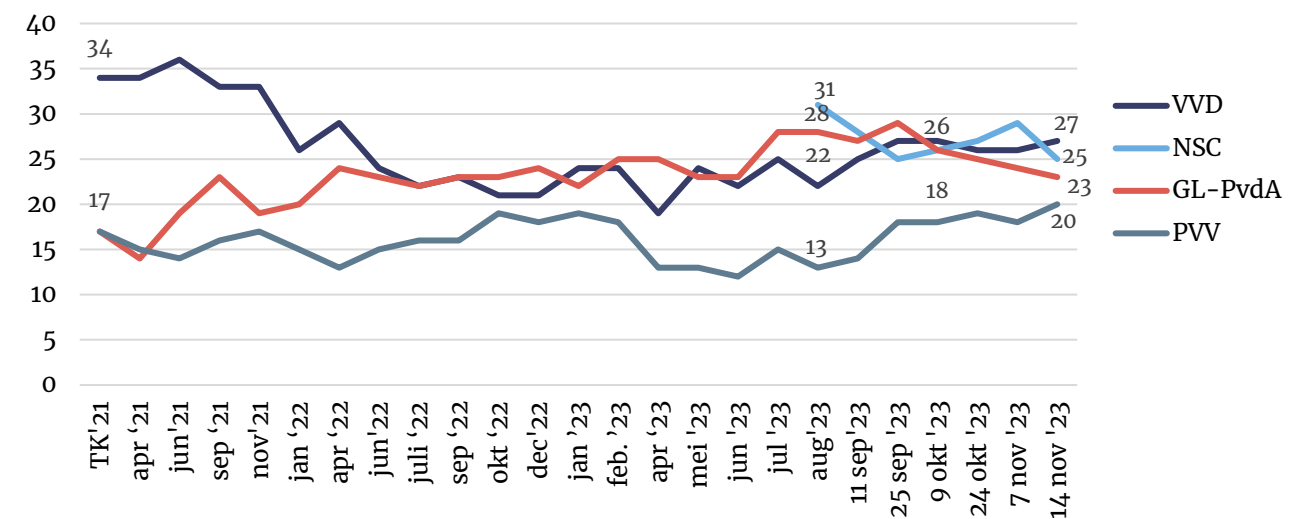
Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=1.811).

Bron: I&O Research, 15 november 2023

Figuur 2: Zetelaantal in peilingen I&O Research sinds TK-21.

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=1.811).

NSC zakt weg vanwege onduidelijkheid Omtzigt

Electoraal. Nieuw Sociaal Contract levert vier zetels in en moet VVD voor zich dulden. Kiezers kijken uit naar PVV, VVD, BBB en GroenLinks-PvdA. De meest gehoorde kritiek is dat de partij niet duidelijk is. Een deel verwijst dan naar het feit dat lijsttrekker Pieter Omtzigt geen duidelijkheid geeft over wie premier zou moeten worden. Anderen vinden de plannen van de partij te vaag of bekritisieren de beslissing om niet deel te nemen aan de doorrekening van het CPB.

Lijsttrekker. Pieter Omtzigt is nog steeds veruit de meest populaire politicus, maar niet meer zo onaantastbaar als in augustus, toen hij met NSC zijn entree maakte. Toen kreeg hij gemiddeld een 7,6, nu is dat een 6,7. Er wordt getwijfeld aan zijn leiderschap.

Pieter Omtzigt verliest aan populariteit onder links-progressieve kiezers (D66, PvdD, GL-PvdA, SP, Volt), maar ook onder de PVV-achterban. De NSC-achterban is nog steeds zeer enthousiast: een 8,8. Gevraagd naar zijn minder sterke kanten zeggen mensen vaak: besluiteloos, twijfelaar, onduidelijk, wollig. Het feit dat hij boven de markt laat hangen of hij premier wil worden wordt door een deel van zijn (potentiële) achterban een twijfelmoment teveel gevonden. En linkse kiezers ontdekten op dat hij rechtser en/of conservatiever is dan ze eerst dachten.

Profiel. De NSC-kiezer is vrij oud (twee derde is 50-plus), vaak middelbaar opgeleid en qua inkomen modaal tot bovenmodaal. Twee keer vaker man dan vrouw. In 2021 stemde een kwart van de huidige NSC-kiezers CDA (meer dan in augustus, toen zaten zijn nog bij BBB), VVD of PVV (dat laatste minder dan in augustus). Linkse kiezers (m.u.v. SP) zijn ten dele afgehaakt.

VVD: zeker en stabiel

Electoraal. De VVD is al langere tijd stabiel met circa 27 zetels. In deze peiling is dat genoeg voor een positie aan kop (verschil met NSC, 25 zetels, is niet significant). Het is niet zozeer dat de VVD en Yesilgöz het steeds beter doen, ze zijn beide vooral heel stabiel.

Profiel. De VVD heeft een zeer trouwe achterban: 82% stemde ook in 2021 op de partij. Van andere partijen wordt maar mondjesmaat gewonnen (beetje van CDA en D66). Kiezers zijn hoog opgeleid, hebben vaak een bovenmodaal inkomen en zijn relatief oud. Vaker man dan vrouw. Wel staat de partij nog altijd op ruim verlies ten opzichte van de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 (destijds 34 zetels). Kiezers die nu voornemens zijn om te stemmen op de VVD waarderen de stabiliteit en bestuurservaring die de partij te bieden heeft.

Lijsttrekker. Dilan Yesilgöz is nog steeds de op een na best gewaardeerde lijsttrekker (score: een stabiele 6,0; eigen kiezers: 8,4). Men vindt haar standvastig en uitgesproken. Inhoudelijk noemen kiezers standpunten over migratiebeperking en de economie (voor 'hard werkende' Nederlanders en ondernemers). Kritiek is er ook: ze geeft vaak geen antwoord op de vraag, toont weinig empathie en neemt geen verantwoordelijkheid voor het VVD-beleid van afgelopen jaren.

GroenLinks-PvdA: veel hangt af van de strategische stem

Electoraal. GroenLinks-PvdA leverde de afgelopen weken gestaag in, van 29 in september naar 23 nu. Daarmee is GL-PvdA terug op het niveau van juni 2023, toen de partijen nog apart meededen. De samenwerkingsbonus is dus (tijdelijk?) verdwenen.

Kiezers die in 2021 PvdA stemden (58% zou nu stemmen op GL-PvdA) haken in grotere mate af dan kiezers die GroenLinks stemden (74% zou nu stemmen op GL-PvdA). Sommige voormalige PvdA'ers haken af omdat de samenwerking met GroenLinks ze niet zint. Een relatief groot deel van hen heeft nu geen voorkeur en zou uiteindelijk toch kunnen uitkomen bij de linkse samenwerking.

Strategische stem. Desondanks staat GroenLinks-PvdA ten opzichte de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 (destijds samen 17 zetels, nu 23) op ruime winst. Nieuwe kiezers hebben hun hoop erop gevestigd dat de partij een linkse vuist kan maken in een aankomende coalitie. Voor kiezers van GroenLinks-PvdA is de strategische stem (een mogelijke regering mét GL-PvdA) belangrijker geworden de afgelopen twee maanden. Begin september was dit voor 28 procent een stemmotief dit, nu 38. Rekening houdend met nog steeds sterk twijfelende kiezers bij D66, PvdD en Volt kan de strategische stem GL-PvdA in een eindsprint nog zetels opleveren.

Lijsttrekker. De lijsttrekker was in oktober nog voor een derde (33%) een reden om GL-PvdA te stemmen, nu is dat afgenomen naar 24 procent. Dit verklaart waarom de nog steeds matige waardering van Timmermans de partij nog niet in een vrije val heeft doen storten. Timmermans blijft steken op een kleine 4,8. Zijn eigen kiezers zijn nog steeds redelijk positief over hem (7,8), maar niet zo positief als de NSC-achterban over Omtzigt of de VVD-kiezers over Yesilgöz. Links-progressieve kiezers oordelen niet keihard over hem (zoals rechtse kiezers), maar ze vinden hem wel vaak zelfingenomen en vinden dat hij te graag premier worden. Een PvdD-kiezer zegt: "Debatteert lauw, zoekt te vroeg vriendjes, laat eerst zien waar je voor staat." Toch zien we het gepercipieerde leiderschap van Timmermans gestaag toenemen.

Profiel. De GL-PvdA-kiezer is zeer hoog opgeleid (64% hbo of wo), maar qua inkomen redelijk gemiddeld, al zijn de hoogste inkomens wat oververtegenwoordigd. De GL-PvdA-kiezer is het jongst van alle partijen, maar ook 50-plussers stemmen op de partij. Vaker vrouw dan man. GL-PvdA bestaat voor een derde uit D66-kiezers uit 2021 (was een kwart in augustus). GroenLinks uit 2021 levert 24 procent, PvdA 22 procent.

PVV in stijgende lijn dankzij vasthoudende en mildere Wilders

Electoraal. De PVV voegt zich voorzichtig bij de koplopers. Begin september peilden wij PVV nog op 14 zetels, inmiddels zijn dat er twintig. Ten opzichte van een week geleden stappen kiezers over van NSC, BBB, BVNL, JA21 en VVD naar PVV. Een deel van deze nieuwe kiezers hoopt dat PVV kan meeregeren nu zij niet langer worden uitgesloten door de VVD. Als vanouds trekken de ferme standpunten over immigratie kiezers aan.

Lijsttrekker. Geert Wilders wordt op meerdere fronten beter gewaardeerd dan drie maanden geleden. In september 2017 kreeg hij gemiddeld nog een 3,8, in maart '21 was dat een 4,2, nu krijgt hij een 5,0, waarmee hij zich in de bovenste helft van het klassement nestelt. BBB-kiezers geven hem nu een dikke voldoende, andere kiezersgroepen (VVD, CDA, CU) oordelen minder negatief dan voorheen. Vooral zijn vasthoudendheid en doorzettingsvermogen. Waar Omtzigt vaagheden wordt verweten, wordt Wilders gewaardeerd vanwege zijn klare taal. Een CDA-kiezer: 'Ondanks zijn extreme standpunten komt hij over als een mensenmens.' In de citaten zegt niemand dat hij milder is geworden. Zijn eigen kiezers beoordelen hem nog steeds met een negen-min (8,7).

Profiel. De PVV-kiezer is vooral middelbaar qua leeftijd en opleiding, relatief vaak met een lager inkomen. Meer mannen dan vrouwen (maar er zijn sinds augustus beduidend meer vrouwen bijgekomen) Ook de PVV-kiezer is relatief trouw: bijna zes op tien stemden in 2021 ook op de partij. Verder komen ze van VVD en FvD.

Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van zondagavond 12 november tot dinsdagochtend 14 november. In totaal werkten 2.323 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is grotendeels getrokken in het I&O Research Panel. 92 respondenten met een niet-westerse achtergrond deden mee via Panelclix.

Het onderzoek werd uitgevoerd in samenwerking met Khalid & Sophie.

Rolling panel

In de politieke peilingen in aanloop naar de verkiezingen maken we gebruik van een zogeheten rolling panel. Dit houdt in dat een deel van de respondenten die deelnamen aan de vorige peiling, ook voor de nieuwe peiling wordt uitgenodigd. Op die manier kunnen we scherp meten welke kiezersstromen plaatsvinden en welke redenen kiezers hebben om van partijvoorkeur te veranderen. Aan deze peiling namen 1.230 respondenten deel die ook deelnamen aan de peiling van begin november.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2021. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

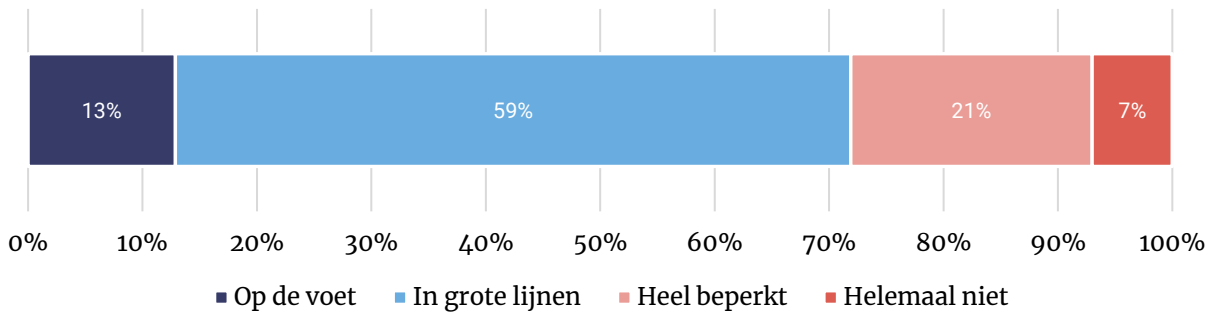
1 Opkomst en zetelpeiling Tweede Kamer

1.1 Volgen van de politiek

Net als vorige week volgen circa zeven op tien (72%) Nederlanders de politiek op de voet of in grote lijnen.

Figuur 1.1: In hoeverre volgt u momenteel het nieuws over politiek en de Tweede Kamerverkiezingen?

Basis: gehele steekproef (n = 2.323)

1.2 Opkomstverwachting

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 was de opkomst 79 procent. Het percentage kiezers dat zegt 'zeker' te gaan stemmen is doorgaans een goede indicatie van de opkomst. Momenteel zegt 79 procent zeker te gaan stemmen.

Tabel 1.1: Op 22 november zijn er verkiezingen voor de Tweede Kamer. Bent u van plan dan te gaan stemmen? Basis: gehele steekproef (n = 2.323)

	jul'23	aug'23	11 sep'23	25 sep'23	9 okt'23	23 okt'23	7 nov '23	14 nov '23
Van plan 'zeker wel' te stemmen	78%	82%	78%	80%	75%	77%	80%	79%

1.3 Zekere, onzekere en zwevende kiezers

Een kwart (25%) van de kiezers is nu 'geland'. Zij weten op welke partij ze gaan stemmen en overwegen geen andere partijen meer. Dit percentage loopt de afgelopen weken op. Zes op tien (61%) hebben een voorkeurspartij maar overwegen ook nog andere partijen, terwijl 14 procent nog helemaal zweeft. Zij hebben helemaal geen voorkeurspartij. In vergelijking met 8 maart 2021 (een week voor de vorige Tweede Kamerverkiezingen) is de stemzekerheid even groot.

Tabel 1.2: Zekere en onzekere kiezers Basis: gaat zeker/waarschijnlijk stemmen (n= 2.122)

	13 jan. '21	16 feb. '21	8 mrt. '21	17 juli '23	24 aug. '23	11 sept. '23	25 sept. '23	9 okt. '23	23 okt. '23	7 nov '23	14 nov '23
Zekere kiezers	21%	19%	27%	16%	17%	17%	18%	17%	19%	22%	25%
Onzekere kiezers	61%	64%	61%	56%	62%	59%	60%	62%	58%	60%	61%
Zwevende kiezers	18%	16%	12%	28%	21%	24%	22%	21%	23%	18%	14%

1.4 Zetelpeiling: NSC verliest eenzame koppositie

In de I&O-zetelpeiling van 15 november verliest NSC vier zetels ten opzichte van vorige week. De VVD (27 zetels) en NSC (25) zijn statistisch gezien nu niet van elkaar te onderscheiden.

GroenLinks-PvdA (23) volgt daar vlak achter. De PVV (20 zetels) is sinds het eind van de zomer bezig aan een opmars en kan zich bij de drie grote partijen voegen.

Verder vinden geen significante wijzigingen plaats. JA21, 50Plus en BVNL hebben een virtuele zetel in deze peiling. BIJ1 heeft dat, net als in de voorgaande weken, niet.

Tabel 1.3: Peiling Tweede Kamerverkiezingen 15 november 2023 (zetels)

“Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?”

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=1.811).

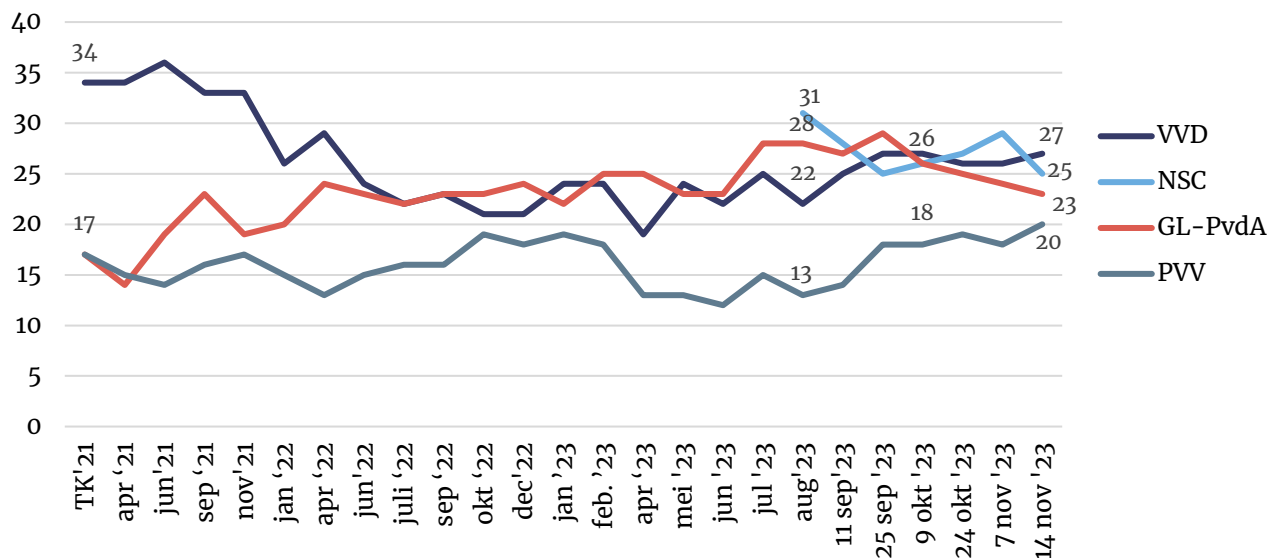
	UITSLAG	PEILING								VERSCHILLEN		%
	TK'21	jul'23	aug'23	11 sep'23	25 sep'23	9 okt'23	24 okt'23	7 nov '23	14 nov '23	t.o.v. 7 nov'23	t.o.v. TK'21	14 nov '23
VVD	34	25	22	25	27	27	26	26	27	+1	-7	17,5%
D66	24	9	7	6	5	6	6	8	7	-1	-17	4,8%
PVV	17	15	13	14	18	18	19	18	20	+2	+3	12,9%
CDA	15	5	3	4	5	5	4	4	4	0	-11	2,9%
SP	9	7	5	5	5	5	5	6	7	+1	-2	5,0%
GL-PvdA	17	28	28	27	29	26	25	24	23	-1	+6	15,0%
FvD	8	4	3	4	4	5	4	5	4	-1	-4	2,5%
PvdD	6	9	8	7	6	6	7	5	6	+1	0	4,0%
CU	5	5	4	4	4	3	3	3	3	0	-2	2,2%
Volt	3	8	3	4	3	4	5	5	5	0	+2	3,4%
JA21	3	6	3	1	1	2	2	1	1	0	-2	1,2%
SGP	3	4	4	4	4	3	3	3	4	+1	+1	2,6%
DENK	3	2	3	2	2	3	3	4	4	0	+1	2,6%
50PLUS	1	0	0	1	0	0	0	0	1	+1	0	0,8%
BBB	1	21	13	14	12	11	11	8	8	0	+7	5,2%
BIJ1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0,3%
BVNL	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	+1	0,8%
NSC	-	-	31	28	25	26	27	29	25	-4	+25	15,8%
Anders	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,4%
Totaal	150	150	150	150	150	150	150	150	150	0	0	100,0%
Coalitie	78	44	36	39	41	41	39	41	41	0	-37	27,4%

Bron: I&O Research, 15 november 2023

Ontwikkelingen sinds de Tweede Kamerverkiezingen van 2021

Onderstaande figuur illustreert de electorale ontwikkelingen sinds de Tweede Kamerverkiezingen van 2021. Drie partijen, VVD, NSC en GroenLinks-PvdA, staan al lange tijd dicht bij elkaar. PVV lijkt zich langzamerhand ook bij de kopgroep te voegen.

Figuur 1.4: Zetelaantal in peilingen I&O Research van zes partijen sinds de Tweede Kamerverkiezingen van 2021. Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=1.811).

Bron: I&O Research, 15 november 2023

Tabel 1.5: Peiling Tweede Kamerverkiezingen 15 november 2023 (percentages)

“Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?”

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=1.811).

	TK '21	Peiling (%)												Marge
		Uitslag	18 jul. 2022	12 sept. 2022	13 feb. 2023	17 apr. 2023	17 juli 2023	24 aug. 2023	11 sept. 2023	25 sept. 2023	9 okt. 2023	24 okt. 2023	7 nov. 2023	
VVD	21,9	14,0	14,6	14,8	11,8	15,5	13,9	16,5	17,3	16,8	16,5	16,6	17,5	(15,7; 19,3)
D66	15,0	8,7	9,6	7,6	6,2	5,6	4,5	4,1	3,7	3,9	4,0	5,1	4,8	(3,8; 5,8)
PVV	10,8	10,0	10,7	11,4	8,0	9,5	8,6	9,1	11,5	11,6	11,9	11,3	12,9	(11,3; 14,5)
CDA	9,5	3,9	4,1	4,8	4,6	3,2	2,5	2,6	3,4	3,4	2,7	2,8	2,9	(2,1; 3,7)
SP	6,0	5,9	5,1	5,6	4,6	4,4	3,5	3,3	3,6	3,4	3,6	4,0	5,0	(4,0; 6,0)
PvdA	5,7	6,3	7,4	8,4	7,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GL	5,2	7,5	7,9	7,8	8,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GL-PvdA	-	-	-	-	-	17,0	18,0	17,6	18,1	16,3	16,2	15,6	15,0	(13,3; 16,7)
FvD	5,0	2,8	3,8	3,1	2,3	2,9	2,2	2,6	3,0	3,6	2,8	3,2	2,5	(1,8; 3,2)
PvdD	3,8	6,4	4,9	6,2	6,0	5,9	5,2	4,9	4,0	4,1	4,4	3,4	4,0	(3,1; 4,9)
CU	3,4	3,6	3,3	3,3	2,8	3,5	2,9	2,6	2,6	1,9	2,4	2,0	2,2	(1,5; 2,9)
Volt	2,4	3,2	3,6	2,4	4,5	5,0	2,0	2,7	2,3	3,0	3,6	3,4	3,4	(2,6; 4,2)
JA21	2,4	5,8	7,8	6,6	5,3	4,2	2,1	1,3	1,0	1,6	1,3	0,9	1,2	(0,7; 1,7)
SGP	2,1	2,9	2,6	2,8	2,4	2,9	2,6	2,6	2,6	2,3	2,3	2,5	2,6	(1,9; 3,3)
DENK	2,0	2,2	1,6	1,9	1,6	1,4	1,9	1,3	1,7	2,4	2,2	2,6	2,6	(1,9; 3,3)
50PLUS	1,0	1,1	0,8	0,5	0,8	0,7	0,5	0,7	0,4	0,5	0,5	0,6	0,8	(0,4; 1,2)
BBB	1,0	11,5	9,9	9,0	19,3	13,1	8,5	9,0	7,8	7,5	7,2	5,4	5,2%	(4,2; 6,2)
BIJ1	0,8	1,2	1,1	0,7	0,8	0,9	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,5	0,3	(0; 0,6)
BVNL	-	0,9	1,0	0,4	0,4	0,9	0,4	0,5	0,6	0,6	0,3	1,0	0,8	(0,4; 1,2)
NSC	-	-	-	-	-	-	20,2	18,0	16,0	16,5	17,4	18,6	15,8	(14,1; 17,5)
Anders	2,0	2,2	0,3	2,5	2,9	3,4	0,2	0,3	0,3	0,5	0,5	0,5	0,4	-
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	-

Bron: I&O Research, 15 november 2023

NSC zakt weg vanwege onduidelijkheid

Een week geleden zagen we dat Nieuw Sociaal Contract een voorzichtige voorsprong had genomen op de concurrentie. Bij deze meting levert NSC echter weer vier zetels in en moet het VVD voor zich dulden. Kiezers wijken in ongeveer gelijke mate uit naar PVV, VVD, BBB en GroenLinks-PvdA. De meest gehoorde kritiek is dat de partij niet duidelijk is. Een deel verwijst dan naar het feit dat lijsttrekker Pieter Omtzigt geen duidelijkheid geeft over wie premier zou moeten worden. Anderen vinden de plannen van de partij te vaag of bekritisieren de beslissing om niet deel te nemen aan de doorrekening van het CPB.

"Twijfelachtig gedoe van dhr Omtzigt"

- Had twee weken geleden een voorkeur voor NSC, zou nu stemmen op PVV

"NSC blijft onduidelijkheid over hoe zij hun doelen willen bereiken. Ik twijfel over de realiteit van hun plannen."

- Had twee weken geleden een voorkeur voor NSC, zou nu stemmen op VVD

"Doorrekening CPB voor GL PvdA geeft goed beeld over onderwerpen die ik belangrijk vindt. Omtzigt is en blijft over onderwerpen toch nog vaag."

- Had twee weken geleden een voorkeur voor NSC, zou nu stemmen op GroenLinks-PvdA

Stijgende lijn PVV

De PVV is voorzichtig aan het klimmen. Begin september peilden wij PVV nog op 14 zetels, inmiddels zijn dat er twintig. Ten opzichte van een week geleden stappen kiezers over van NSC, BBB, BVNL, JA21 en VVD. Een deel van deze nieuwe kiezers hoopt dat PVV kan meeregeren nu zij niet langer worden uitgesloten door de VVD. Ook de ferme standpunten over immigratie trekken kiezers aan. Daarnaast wordt het optreden van Geert Wilders (o.a. het debat bij RTL) genoemd als reden.

"PVV wil in de regering komen en dat lijkt mij erg goed voor Nederland. BVNL zal daar waarschijnlijk te klein voor blijven evenals JA21"

- Had twee weken geleden een voorkeur voor BVNL, zou nu stemmen op PVV

"Ik wil dat de nieuwe coalitie over rechts gaat. Ja21 is uit elkaar gevallen."

- Stemde in 2021 op JA21, zou nu stemmen op PVV

"Wilders is recht door zee, hij zegt wat hij bedoeld."

- Had twee weken geleden een voorkeur voor NSC, zou nu stemmen op PVV

VVD blijft stabiel

De VVD is al langere tijd stabiel met circa 27 zetels. In deze peiling is dat genoeg voor een positie aan kop (verschil met NSC, 25 zetels, is niet significant). Wel staat de partij nog altijd op ruim verlies ten opzichte van de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 (destijds 34 zetels). Kiezers die nu voornemens zijn om te stemmen op de VVD waarderen de stabiliteit en bestuurservaring van de partij. Ook wordt lijsttrekker Dilan Yesilgöz regelmatig genoemd. Men vindt haar standvastig en uitgesproken. Inhoudelijk noemen kiezers standpunten over migratiebeperking en de economie (voor 'hard werkende' Nederlanders en ondernemers).

"Stabiele, verantwoordelijke middenpartij. Lijsttrekker komt capabel over."

- Stemde in 2021 VVD, zou dat nu weer doen

"Dilan kan het sterk verwoorden. Fijn als een vrouw premier zou worden."

- Stemde in 2021 CDA, zou nu VVD stemmen

"Ik wil een kabinet wat echt streng is op migratie. Kaag sprak mij aan maar zij heeft de politiek verlaten."

- Stemde in 2021 D66, zou nu VVD stemmen

GroenLinks-PvdA

Het aantal gepeilde zetels van GroenLinks-PvdA nam de afgelopen weken af. Kiezers die in 2021 PvdA stemden (58% zou nu stemmen op GL-PvdA) haken in grotere mate af dan kiezers die GroenLinks stemden (74% zou nu stemmen op GL-PvdA). Voormalige PvdA'ers wijken vooral af omdat de samenwerking met GroenLinks ze niet zint. Een relatief groot deel van hen heeft nu geen voorkeurspartij en zou uiteindelijk toch kunnen uitkomen bij de linkse samenwerking. Voor ex-GroenLinks-kiezers is dit omgekeerd veel minder vaak een breekpunt.

"Samenwerking met GroenLinks zit mij niet lekker."

- Stemde in 2021 PvdA, heeft nu geen stemvoorkeur

"Partij voor de Dieren maakt veel duidelijkere keuzes voor het klimaat. PvdA gaat niet ver genoeg, heeft geen duidelijke signatuur meer."

- Stemde in 2021 PvdA, zou nu stemmen op Partij voor de Dieren

Desondanks staat GroenLinks-PvdA ten opzichte de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 (destijds samen 17 zetels, nu 23) op ruime winst. Nieuwe kiezers hebben hun hoop erop gevestigd dat de partij een linkse vuist kan maken in een aankomende coalitie.

"Ik kies strategisch om GroenLinks-PvdA de grootste partij te laten worden."

- Stemde in 2021 Partij voor de Dieren, zou nu stemmen op GroenLinks-PvdA

1.5 Switchgedrag sinds Tweede Kamerverkiezingen 2021

Drie partijen (JA21 15%, CDA 21%, D66 23%) houden minder dan een kwart van hun kiezers vast van de Tweede Kamerverkiezingen van 2021. SGP (90%) slaagt er het best in haar kiezers vast te houden.

Tabel 1.6: Switchgedrag sinds de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 (in procenten)

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=1.811).

Gestemd bij TK21															
	Totaal	VVD	D66	PVV	CDA	SP	PvdA	GL	FvD	PvdD	CU	Volt	JA21	SGP	Niet gestemd
Stem-voorkeur	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
VVD	15	56	7	2	7	1		1	3		1	4	22		4
D66	4	1	23		0		1	3	2			4		2	3
PVV	11	6	2	61	4	5	1		26		5		13	3	9
CDA	2	1	1		21						5				
SP	4	0	3	2	0	43	4	3		9		2	3		4
GL-PvdA	13	3	30	1	2	11	58	74		5		19	4		7
FvD	2			2					35	1			1	2	1
PvdD	3	1	2			1	4	4		56					3
CU	2	0	1		1		1	1			47	2		2	
Volt	3	2	7		1	1	1	1		4	2	38	3		2
JA21	1	1	1	2	1								15		2
SGP	2	0			0				1		6			90	1
DENK	2		0				1								5
50Plus	1	0	1		1	1									4
BBB	4	3	1	10	6	3	4		10	2	3		2		7
BIJ1	0											2			
BVNL	1	0		1					6	2			4		
NSC	13	9	7	12	39	19	9	3	6	8	14	15	13	2	19
Weet ik (nog) niet	17	14	7	14	14	17	10	10	13	16	13	19		17	24

Bron: I&O Research, 15 november 2023

1.6 Welke partijen worden nog overwogen?

Dertig procent van de kiezers met een stemvoorkeur is zeker van zijn of haar stem. Dit is relatief vaak het geval bij kiezers van SGP (53%), FvD (47%), VVD (42%) en DENK (40%).

NSC wordt het vaakst overwogen (14% overweegt NSC). De partij van Omtzigt kan vooral kiezers weghalen bij BBB (39%), CDA (30%) en PVV (21%). Ook BBB wordt door kiezers nog relatief vaak overwogen (11%). Vooral door kiezers van NSC (27%) en PVV (24%).

In de progressieve hoek kunnen nog stemmen worden uitgewisseld door D66, GroenLinks-PvdA, Volt en Partij voor de Dieren.

Acht procent van de kiezers overweegt nog een switch naar VVD. Dit betreft vooral NSC'ers (20%).

Tabel 1.8: Zijn er andere partijen die voor u in aanmerking komen om op te stemmen? (naar huidige partijvoorkeur). Meerdere antwoorden mogelijk. Basis: gaat zeker/waarschijnlijk stemmen (n=2.122).

Overwogen	To-taal	VVD	D66	PVV	CDA	SP	GL-PvdA	FvD	PvdD	Volt	DENK	SGP	BBB	NSC	Geen voorkeur
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Geen	30	42	25	29	30	22	28	47	27	26	40	53	22	23	
NSC	14	19	6	21	30	17	11	2	7	7	9	17	39	0	37
BBB	11	11	0	24	7	15	0	8	3	2	2	10	0	27	19
D66	9	10	0	0	9	6	28	0	9	38	5	2	1	4	16
GL-PvdA	9	2	40	1	12	20	0	0	37	42	13	0	2	9	22
VVD	8	0	10	11	11	4	1	0	3	13	3	5	9	20	29
PVV	8	9	0	0	1	9	1	22	2	0	0	7	25	15	19
Volt	8	4	31	0	15	3	27	0	6	0	0	0	2	3	13
SP	6	2	1	4	5	0	13	0	8	4	13	0	10	11	13
PvdD	6	2	8	1	0	15	19	2	0	14	0	0	2	3	12
CDA	5	11	2	1	0	1	2	0	1	4	0	2	4	10	14
JA21	5	8	0	14	5	3	0	3	0	0	0	9	6	5	8
FvD	3	0	0	11	0	3	1	0	2	0	4	9	1	1	4
CU	3	1	2	1	19	0	3	0	0	2	0	18	1	7	7
BVNL	3	0	0	11	0	0	0	32	0	0	0	8	0	2	5
SGP	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	3	2	2
50Plus	1	1	1	3	0	3	0	2	0	2	0	0	1	2	4
BIJ1	1	0	0	0	0	1	1	0	13	0	8	0	0	0	2
DENK	0	0	0	0	0	0	2	0	0	2	2	0	0	0	1

Bron: I&O Research, 15 november 2023

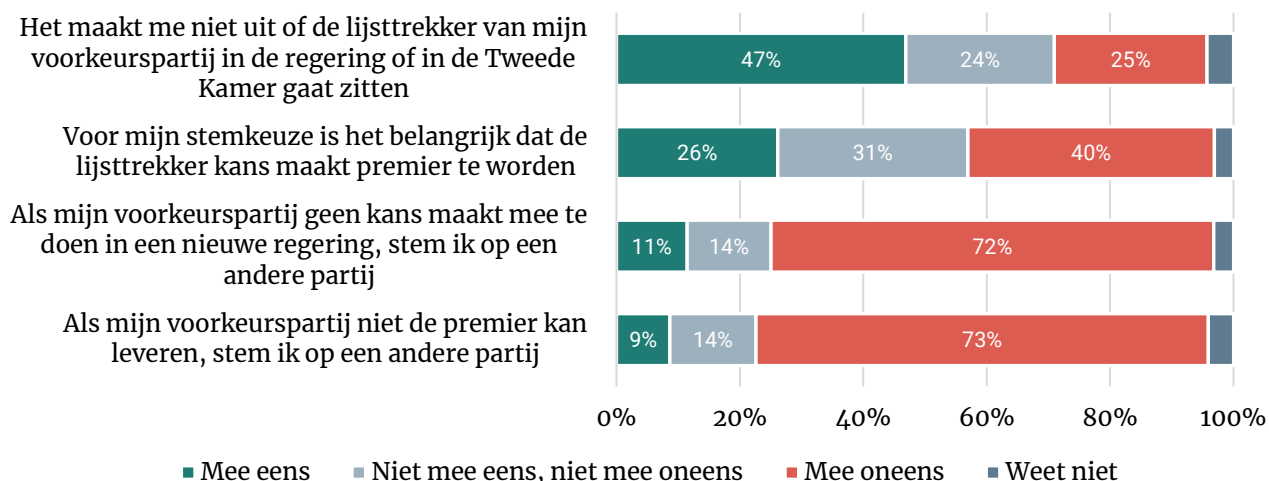
1.7 Premiers- en machtsvraag

Kwart vindt het belangrijk dat lijsttrekker premier kan worden

De helft van de kiezers (47%) zegt dat het ze niet uitmaakt of de lijsttrekker van hun voorkeurspartij in de regering of Kamer gaat zitten. Een kwart (26%) vindt het belangrijk dat hun lijsttrekker premier kan worden. Weinig mensen onderschrijven de stelling dat ze op een andere partij zouden stemmen als mijn voorkeurspartij geen kans maakt om te regeren (11%) of dat ze op een andere partij stemmen als mijn voorkeurspartij niet de premier kan leveren (9%).

Figuur 1.5: In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

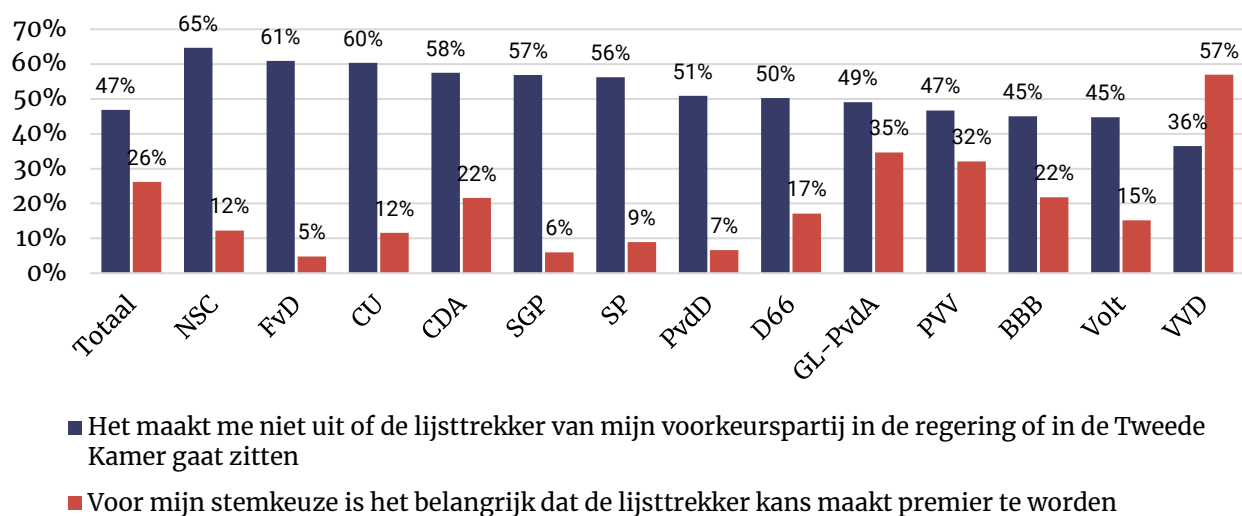
Basis: gehele steekproef (n = 2.323)

Voor kiezers van VVD (57%), GroenLinks-PvdA (35%) en PVV (32%) is het relatief belangrijk dat hun lijsttrekker kans maakt om premier te worden. Voor een klein deel van de kiezers van NSC (12%) geldt dit ook. Zij zeggen bovendien het vaakst (65%) dat het ze niet uitmaakt of de lijsttrekker, in dit geval Pieter Omtzigt, in de Kamer of in de regering plaatsneemt.

Figuur 1.6: % (helemaal) eens, naar partijvoorkeur

Basis: gehele steekproef (n = 2.323)

Helpt vindt dat Omtzigt duidelijkheid moet geven over premierschap

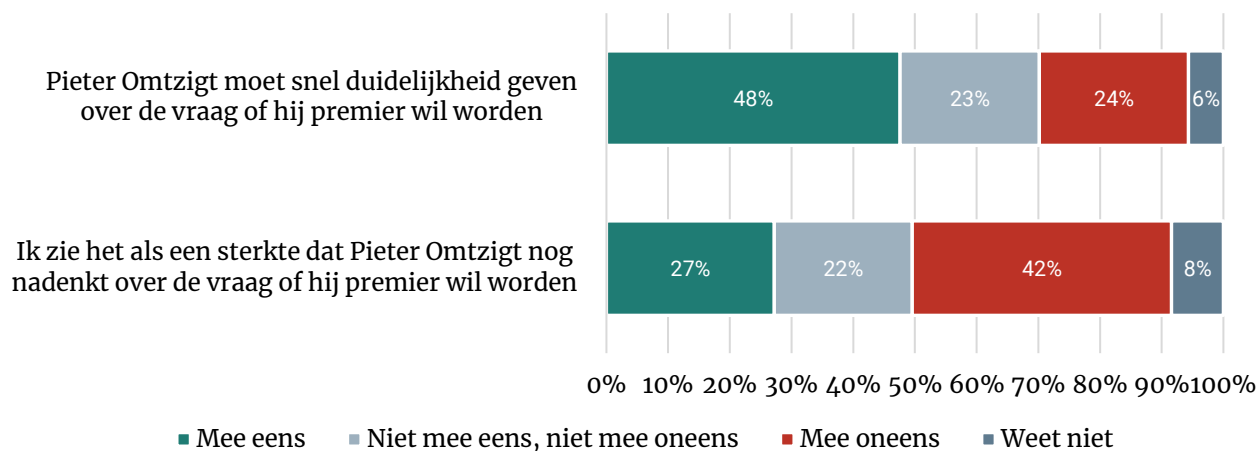
De helft van de kiezers vindt dat Pieter Omtzigt snel duidelijkheid moet geven over de vraag of hij premier wil worden. Een vijfde (21%) van de NSC-kiezers vindt dit ook.

Een kwart (27%) ziet het als een sterkte dat Omtzigt nog nadenkt over de vraag of hij premier wil worden. Die mening onderschrijft 65 procent van de NSC-kiezers.

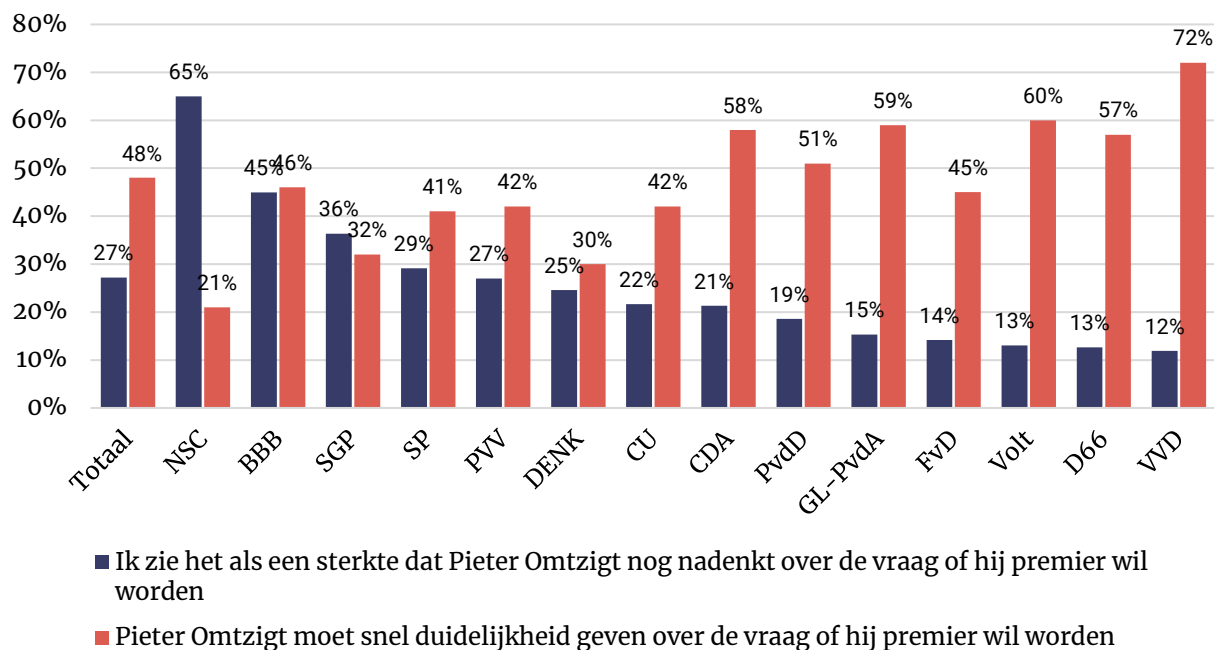
Kiezers die nu geen voorkeur hebben voor NSC, maar de partij wel overwegen, vinden in 42 procent van de gevallen dat Omtzigt duidelijkheid moet geven. Een net zo groot deel (43%) ziet zijn twijfel juist als sterkte.

Figuur 1.7: In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Basis: gehele steekproef (n = 2.323)

Figuur 1.8: % (helemaal) eens, naar partijvoorkeur. Basis: gehele steekproef (n = 2.323)

Wat als Omtzigt aangeeft premier wel of niet premier te willen worden?

We vroegen aan kiezers wat zij zouden stemmen als Omtzigt aangeeft wel of geen premier te willen worden. Als hij aangeeft het wel te willen doen stijgt NSC 2 procentpunt t.o.v. deze peiling. Als hij aangeeft het niet te doen treedt er geen verandering op.

Tabel 2.1: Partijvoorkeur verschillende scenario's

'Pieter Omtzigt heeft aangegeven nu nog te twijfelen of hij premier wil worden.

Stel dat Pieter Omtzigt bekendmaakt dat hij wel zelf premier wil worden. Op welke partij zou u dan stemmen? / En stel dat Pieter Omtzigt bekendmaakt dat hij niet zelf premier wil worden.

Op welke partij zou u dan stemmen?'

Basis: gehele steekproef (n = 2.323)

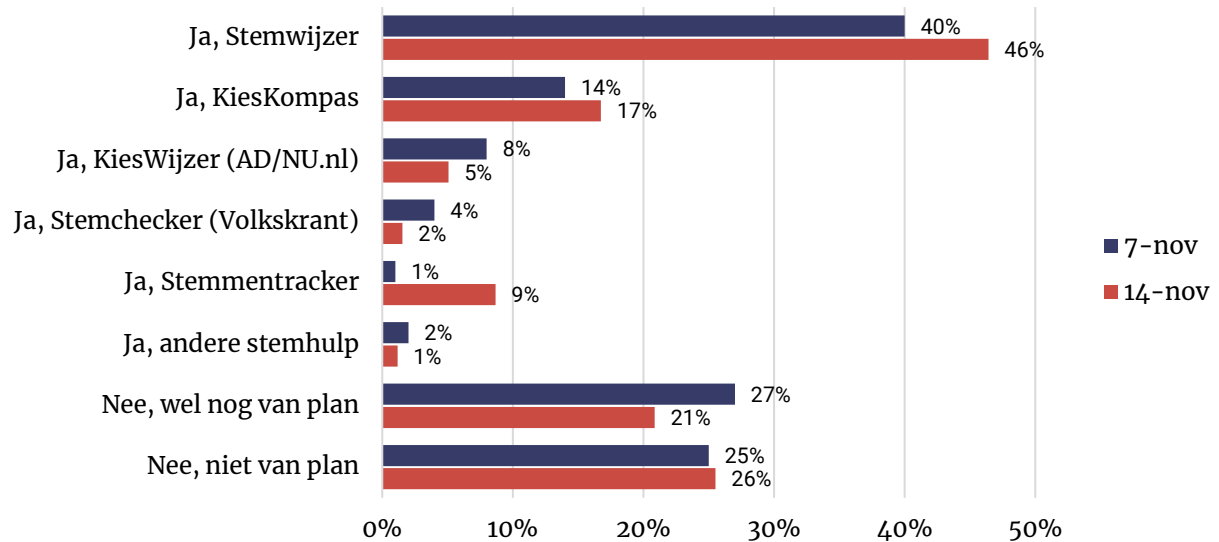
	14 nov '23	Omtzigt geeft aan premier te willen worden	Omtzigt geeft aan geen premier te willen worden
VVD	17,5%	18,0%	18,4%
NSC	15,8%	17,9%	15,5%
GL-PvdA	15,0%	15,6%	15,5%
PVV	12,9%	12,2%	13,1%
BBB	5,2%	5,0%	5,0%
SP	5,0%	4,4%	5,3%
D66	4,8%	5,1%	5,1%
PvdD	4,0%	4,1%	4,1%
Volt	3,4%	3,3%	3,4%
CDA	2,9%	2,8%	2,7%
SGP	2,6%	2,5%	2,5%
DENK	2,6%	1,6%	1,7%
FvD	2,5%	2,7%	2,8%
CU	2,2%	2,1%	2,2%
JA21	1,2%	1,0%	1,1%
50PLUS	0,8%	0,6%	0,6%
BVNL	0,8%	0,8%	0,7%

2 Stemhulpen

Vorige week had 48 procent een stemhulp gebruikt, inmiddels is dat 55 procent. Stemwijzer (46%) en KiesKompas (17%) zijn nog steeds het meest populair.

Figuur 2.1: Heeft u onlangs gebruik gemaakt van een online stemhulp?

Basis: gehele steekproef (n = 2.323)

2.1 Stemwijzer

Aan de kiezers die de Stemwijzer hebben gebruikt, vroegen we welk 'advies' ze kregen. Kiezers konden meerdere (max. drie) adviezen noemen die ze kregen. Voor een aantal partijen geldt dat hun aandeel in de stemadviezen veel groter is dan het aandeel van die partij in de peiling:

- Ruim een kwart (27%) kreeg VVD als 'advies' terwijl 18 procent nu VVD als voorkeur heeft.
- Een op vijf (20%) kwam uit bij D66 terwijl 5 procent nu zou stemmen op D66.
- Volt komt bij twaalf procent naar voren. Duidelijk meer dan de drie procent die Volt nu als voorkeur heeft.
- 50Plus en JA21 kunnen nu op een procent van de stemmen rekenen, maar worden veel vaker 'geadviseerd' (50Plus 11%, JA21 9%).
- Ook PVV (21% advies, 13% in peiling) en GroenLinks-PvdA (21% advies, 15% in peiling) worden redelijk vaak voorgelegd aan kiezers.

Verder zien we dat:

- Kiezers van VVD (80%), GroenLinks-PvdA (86%) en PVV (80%) relatief vaak uitkomen bij hun voorkeurspartij.
- Voor kiezers van NSC geldt dit veel minder vaak (46%). Aan hen wordt relatief vaak PVV (18%), 50Plus (17%), VVD (16%), BBB (14%) en CDA (14%) 'geadviseerd'.
- D66 komt vaak naar voren bij kiezers van GroenLinks-PvdA (38%).

Tabel 2.2: Tot welk 'stemadvies' kwam u bij de Stemwijzer? maximaal 3 antwoorden mogelijk

Basis: gebruikers van Stemwijzer (n = 492), naar partij van eerste voorkeur

	% peiling	Totaal	VVD	NSC	GL-PvdA	PVV
n =		492	90	56	81	40
VVD	18%	27%	80%	16%	8%	24%
NSC	16%	15%	15%	46%	5%	16%
GL-PvdA	15%	21%	2%	8%	86%	0%
PVV	13%	21%	20%	18%	1%	80%
BBB	5%	9%	5%	14%	0%	16%
SP	5%	4%	3%	2%	9%	0%
D66	5%	20%	9%	8%	38%	0%
PvdD	4%	7%	0%	2%	17%	0%
Volt	3%	12%	5%	3%	20%	4%
CDA	3%	8%	15%	14%	2%	2%
SGP	3%	6%	9%	8%	1%	4%
DENK	3%	3%	1%	0%	1%	0%
FvD	3%	6%	3%	6%	0%	15%
CU	2%	6%	4%	3%	3%	0%
JA21	1%	9%	11%	13%	0%	11%
50PLUS	1%	11%	10%	17%	8%	22%
BVNL	1%	4%	1%	1%	0%	13%
BIJ1	0%	3%	0%	3%	4%	0%
PP-de Groenen	-	1%	0%	0%	1%	0%
Splinter	-	2%	1%	1%	4%	0%
Libertaire Partij	-	0%	0%	0%	0%	0%
LEF	-	1%	0%	0%	3%	0%
Samen voor Nederland	-	1%	1%	0%	0%	0%
Anders	-	0%	0%	0%	0%	4%
Geen duidelijk advies	-	3%	4%	4%	0%	0%
Weet ik niet (meer)	-	4%	1%	9%	3%	0%

Bron: I&O Research, 15 november 2023

2.2 KiesKompas

Aan de kiezers die de KiesKompas hebben gebruikt, vroegen we ook welk 'advies' ze kregen. Kiezers konden meerdere (max. drie) adviezen noemen die ze kregen. Voor een aantal partijen geldt dat hun aandeel in de stemadviezen veel groter is dan het aandeel van die partij in de peiling:

- D66 komt naar voren bij een kwart (26%), terwijl 5 procent de partij als eerste voorkeur heeft.
- Ook Volt (11%), CDA (11%) en 50PLUS (10%) komen relatief vaak naar voren bij kiezers.

Tabel 2.2: Tot welk 'stemadvies' kwam u bij de KiesKompas? maximaal 3 antwoorden mogelijk

Basis: gebruikers van KiesKompas (n = 158)

	% peiling	Totaal
<i>n</i> =		158
VVD	18%	20%
Nieuw Sociaal Contract	16%	20%
GroenLinks-PvdA	15%	18%
PVV	13%	12%
BoerBurgerBeweging	5%	8%
SP	5%	4%
D66	5%	26%
Partij voor de Dieren	4%	8%
Volt	3%	10%
CDA	3%	11%
SGP	3%	6%
DENK	3%	3%
Forum voor Democratie	3%	4%
ChristenUnie	2%	8%
JA21	1%	7%
50PLUS	1%	10%
BVNL	1%	4%
BIJ1	0%	2%
Geen duidelijk advies		2%
Weet ik niet (meer)		9%

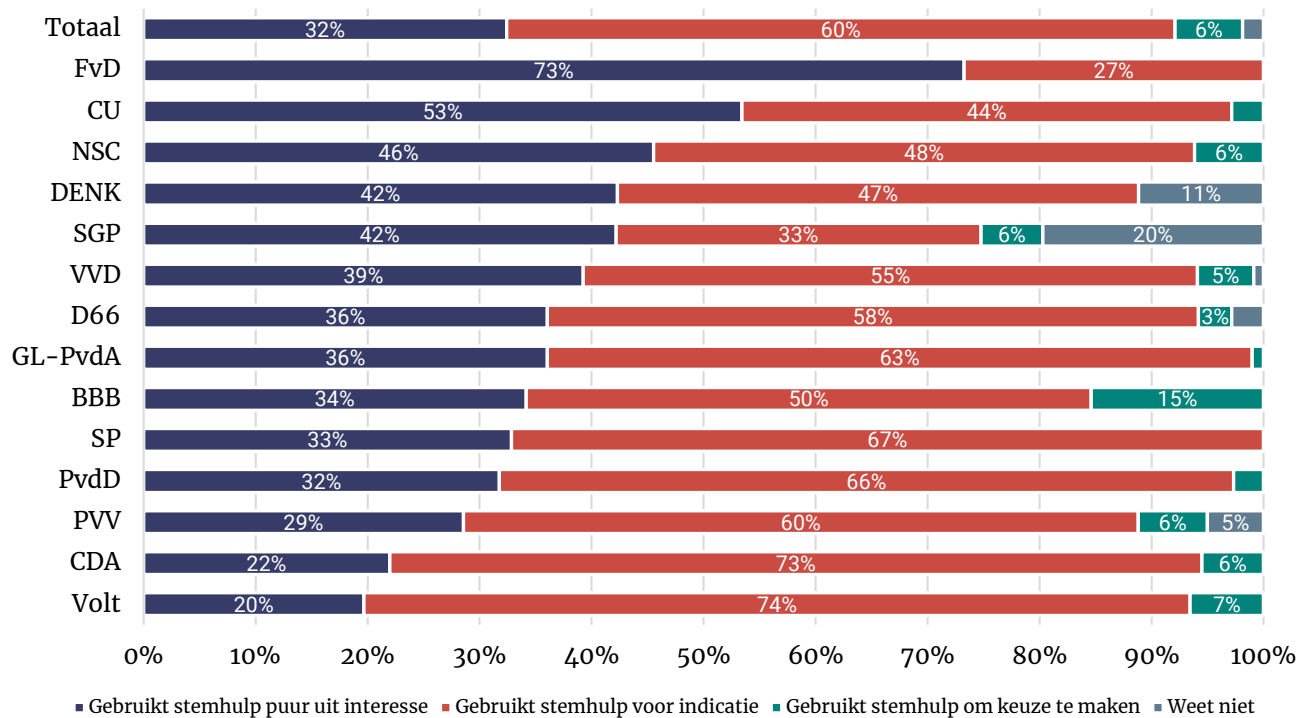
Bron: I&O Research, 15 november 2023

2.3 Meesten gebruiken stemhulp voor indicatie

Een op drie kiezers gebruikt stemhulpen puur uit interesse maar laat hun stemvoorkeur er niet van af hangen. Dit geldt vooral voor kiezers van FvD (73%). De meesten (60%) zeggen stemhulpen ter indicatie te gebruiken. Via stemhulpen zien ze met welke partijen zij ongeveer overeenkomen qua mening en maken dan zelf een keuze. Zes procent zegt stemhulpen echt te gebruiken om een keuze te maken. Dit geldt relatief vaak voor kiezers van BBB (15%).

Figuur 2.3: In hoeverre laat u uw stem afhangen van wat u terugkrijgt van de online stemhulp? Kunt u aangeven wat (over het algemeen) voor u geldt?

Antwoordopties: 1) Ik gebruik stemhulpen alleen uit interesse, ik laat mijn stem er helemaal niet van afhangen. 2) Ik gebruik stemhulpen om een indicatie te krijgen van welke partijen ongeveer overeenkomen met mijn mening. Tussen die partijen maak ik dan zelf een keuze. 3) Ik gebruik stemhulpen om een keuze te maken. Ik stem op de partij die volgens de stemhulp het meest overeenkomt met mijn mening. 4. Weet ik niet/zeg ik liever niet

3 RTL-debat

Afgelopen zondagavond zond RTL het lijsttrekkersdebat met Geert Wilders (PVV), Dilan Yesilgöz (VVD), Caroline van der Plas (BBB), Rob Jetten (D66), Esther Ouwehand (PvdD) en Lilian Marijnissen (SP).¹

3.1 Meest overtuigende lijsttrekker

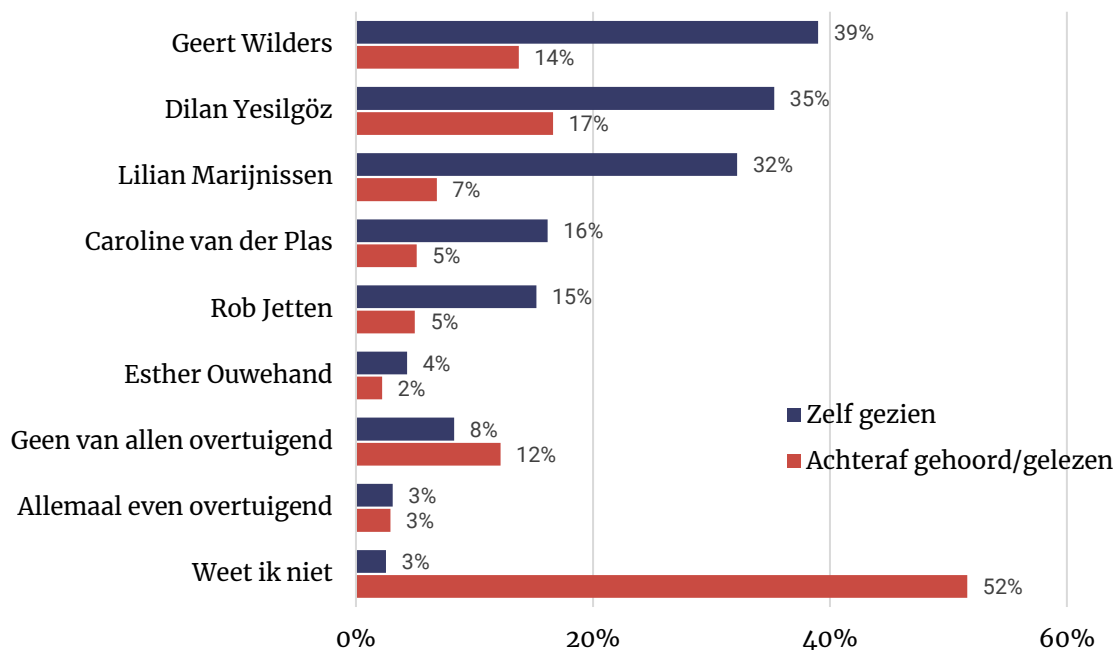
Wilders overtuigt bij RTL-debat

Nederlanders die het debat keken wijzen het vaakst Wilders aan als meest overtuigende lijsttrekker (39%), vlak daarna volgen Dilan Yesilgöz (35%) en Lilian Marijnissen (32%). Caroline van der Plas en Rob Jetten delen de vierde plek, Ouwehand wordt het minst vaak gekozen.

Onder degenen die alleen achteraf over het debat hoorden of lezen komt het beeld redelijk overeen: Wilders en Yesilgöz worden het meest gewaardeerd, Marijnissen relatief wat minder (7%).

Figuur 3.1: Los van wat u stemt, wie vond u in dit debat het meest overtuigend overkomen? (Of anders gezegd: wie heeft het volgens u het best gedaan bij dit debat?)

Max. twee antwoorden mogelijk. Basis: heeft debat gezien (n = 336) of erover gelezen/gehoord (n = 780).

Bron: I&O Research, 15 november 2023

Als we kiezers vragen waarom zij een lijsttrekker het meest overtuigend vonden overkomen, zegt men over **Wilders** dat hij duidelijk en in begrijpelijke taal zijn standpunten verkondigt, die aansluiten bij 'wat er bij de gewone Nederlander leeft'. Ook waarderen zij dat hij rustig en

¹ In het onderzoek keek 14 procent zelf naar het debat, 32 procent hoorde/las er achteraf over. De werkelijke kijk- en luistercijfers liggen lager, omdat mensen die meedoen aan onderzoek doorgaans ook wat meer betrokken zijn bij de politiek.

standvastig overkwam en bij zijn standpunten bleef. Een aantal kiezers noemt specifiek dat hij goed in debat ging met Rob Jetten.

"Dit debat heeft mij over de streep getrokken en ik ben blij dat de VVD de deur op een kier open houdt. Wilders luisterde goed en kwam keer op keer met goede argumenten op de verschillende onderwerpen. Het is ook duidelijk te zien dat hij heel veel ervaring heeft. Rob Jette daartegen was zeer aan het doordrammen en loog af en toe."
- Zou nu PVV stemmen

"Duidelijk, weet wat hij wil. En kent de feiten. Hij is duidelijk voor eigen volk eerst."
- Zou nu VVD stemmen

"Geert was duidelijk in zijn stellingen en zijn betoog was rustig en overtuigend."
- Zou nu NSC stemmen

Over **Yesilgöz** zeggen kiezers dat zij 'flinke aanvallen' te verduren kreeg van haar mede-debaters, maar 'goed stand hield'. Positieve kiezers vinden dat ze 'overall een antwoord op had'. Haar verhaal wordt omschreven als duidelijk en haar uitstraling als rustig, maar ook als sterk en krachtig.

"Blijft rustig, laat zich niet van de wijs brengen, weet het naar de standpunten van de VVD terug te brengen"
- Zou nu GL-PvdA stemmen

"Kalm en goed uitleggen waar ze voor staat."
- Zou nu VVD stemmen

Marijnissen wordt door bijna een derde van de kijkers als meest overtuigende lijsttrekker aangewezen, zij verwijzen vaak optreden op het thema van zorg. Sommigen noemen haar zorgverhaal sociaal en waarderen het inhoudelijk, anderen zeggen vooral dat ze haar standpunten duidelijk uitlegde en overtuigend bracht. Meermaals wordt genoemd dat zij (wél) met 'echte oplossingen' voor problemen kwam.

"Ze kwam met een praktisch voorbeeld van een buurtzorghuis in Oss. Vervolgens kreeg ze alle anderen mee."
- Zou nu GL-PvdA stemmen

"Zij overtuigde de anderen het beste van de problemen in ons land mét oplossingen."
- Zou nu SP stemmen

3.1.1 Naar politieke voorkeur

Van niet alle partijen zijn genoeg waarnemingen om iets te zeggen over hoe hun kiezers het optreden van hun lijsttrekker waarderen. Wel kunnen we dat doen voor VVD- en PVV-kiezers: vrijwel alle kiezers van de PVV vinden Wilders het meest overtuigend (98%), voor Yesilgöz geldt dat ook onder VVD-kiezers maar in mindere mate (72%).

NSC-kiezers, wiens 'eigen' lijsttrekker Omtzigt afwezig was bij het debat, wijzen relatief vaak Wilders aan als beste (48%). gevolgd door Marijnissen (31%) en Yesilgöz (27%).

Bij GL-PvdA-kiezers, die Timmermans moesten missen, komt Marijnissen als beste uit de bus.

Tabel 3.1: Meest overtuigende lijsttrekker in RTL-debat, naar politieke voorkeur

'Los van wat u stemt, wie vond u in dit debat het meest overtuigend overkomen? (Of anders gezegd: wie heeft het volgens u het best gedaan bij dit debat?)'

Max. twee antwoorden mogelijk. Basis: heeft zelf debat gezien (n = 336), alleen partijen met voldoende waarnemingen.

	Heeft debat zelf gezien				
	Totaal	VVD	PVV*	GL-PvdA*	NSC*
Geert Wilders	39%	41%	98%	0%	48%
Dilan Yesilgöz	35%	72%	15%	29%	27%
Lilian Marijnissen	32%	20%	26%	39%	31%
Caroline van der Plas	16%	11%	23%	4%	14%
Rob Jetten	15%	16%	0%	27%	4%
Esther Ouwehand	4%	3%	0%	16%	2%
Geen van allen overtuigend	8%	4%	0%	11%	16%
Allemaal even overtuigend	3%	0%	0%	6%	6%
Weet ik niet	3%	1%	0%	3%	4%
n =	336	78	36	31	47

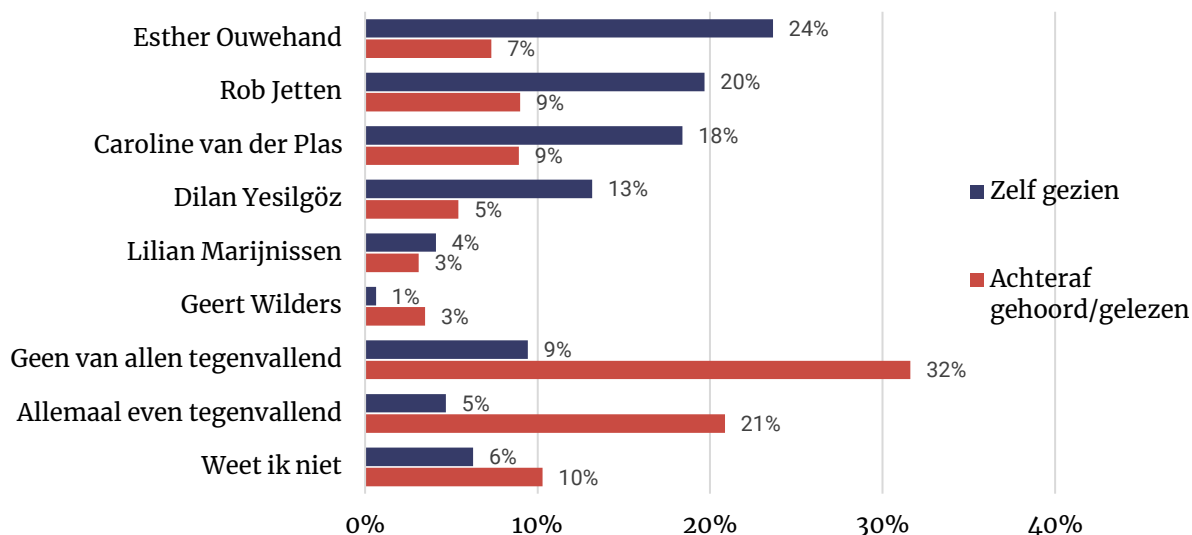
*Indicatief vanwege een klein aantal waarnemingen (n < 50).

3.2 Meest tegenvallende lijsttrekker

Bijna een kwart van de kijkers vond Esther Ouwehand het meest tegenvallen. Daarna volgend Rob Jetten (20%) en Caroline van der Plas (13%).

Figuur 3.3: En wie vond u in het RTL-lijsttrekkersdebat het meest tegenvallen?

Max. één antwoord mogelijk. Basis: heeft debat gezien (n = 336) of erover gelezen/gehoord (n = 780).

Bron: I&O Research, 15 november 2023

3.2.1 Naar politieke voorkeur

Over het algemeen vinden kiezers lijsttrekkers die ideologisch ver van hen af staan ook het meest tegenvallen in het debat. Maar Wilders wordt weinig als tegenvaller aangewezen, ook bij kiezers van GL-PvdA en NSC.

Tabel 3.4: Meest tegenvallende lijsttrekker, naar partijvoorkeur

'En wie vond u in het RTL-lijsttrekkersdebat het meest tegenvallen?'

Max. één antwoord mogelijk. Basis: heeft debat gezien (n = 336).

	Heeft debat zelf gezien				
	Totaal	VVD	PVV*	GL-PvdA*	NSC*
Esther Ouwehand	24%	21%	11%	8%	14%
Rob Jetten	20%	9%	38%	2%	13%
Caroline van der Plas	18%	12%	7%	24%	6%
Dilan Yesilgöz	13%	1%	7%	10%	7%
Lilian Marijnissen	4%	11%	2%	1%	0%
Geert Wilders	1%	2%	0%	7%	2%
Geen van allen tegenvallend	9%	25%	16%	30%	28%
Allemaal even tegenvallend	5%	10%	10%	15%	19%
Weet ik niet	6%	9%	10%	4%	10%
n =	336	78	36	31	47

*Indicatief vanwege een klein aantal waarnemingen (n < 50).

Circa een kwart van de kijkers vond **Ouwehand** het meest tegenvallen, zij zeggen in de open toelichting veelal dat ze in het debat weinig aan het woord was en niet voldoende opviel. Anderen vonden haar inbreng onvoldoende inhoudelijk of realistisch. Een deel vindt vooral geen aansluiting bij haar standpunten.

"Deed niet echt mee; had wat partij standpunten/uitspraken op papier staan."

- Zou nu CDA stemmen

"Zwak, komt niet aan het woord. Weinig inbreng."

- Heeft geen partijvoorkeur

"Ik vind Esther Ouwehand volledig losgezongen van de economische realiteit. En veel te links."

- Zou nu VVD stemmen

Kiezers die **Jetten** het meest vonden tegenvallen zeggen dat hij zich te veel richtte op duurzaamheid en klimaat. Sommigen vonden dat hij 'te sterk zijn eigen punt wilde maken' en te veel door anderen heen praatte.

"Zijn "naald" bleef alleen in de klimaatgroef hangen. Alles kwam terug op klimaat; als we dat aanpakken komt de rest ook goed. Klimaatdrammer."

- Zou nu NSC stemmen

"Dat hij zo stug bleef praten op harde toon. Dat irriteert zo dat de inhoud er niet mee toe doet."

- Zou nu NSC stemmen

"Blijft alleen maar geloven in wat hij zelf zegt. Laat weinig ruimte voor anderen."

- Zou nu BBB stemmen

Over **Van der Plas** zeggen kritische kiezers met name dat haar antwoorden onvoldoende inhoudelijk en (financieel) niet goed onderbouwd waren.

"Caroline doet moeilijke onderwerpen te snel van de hand."

- Zou nu GL-PvdA stemmen

"Tja ze heeft geen rekenmethode waar ze geld vandaan haalt."

- Zou nu NSC stemmen

"Hakkelend, kwam met punten die niet doorgerekend waren, kwam onprofessioneel over."

- Zou nu D66 stemmen

4 Leiders

4.1 Bekendheid

De bekendheid van de meeste lijsttrekkers is opnieuw niet veranderd.

Dat geldt wel voor twee nieuwkomers: Chris Stoffer (SGP) en Stephan van Baarle (DENK), die elk stijgen van zo'n 10 procent naar 27 procent.

De leiders van de grootste partijen zijn bekend bij 80 tot 90 procent.

Opvallend is dat leiders van de partijen uit het peloton (partijen die 4 tot 7 zetels scoren), Esther Ouwehand, Henri Bontenbal, Mirjam Bikker en Laurens Dassen, nog steeds maar bij 46 procent (Dassen) tot 70 procent (Ouwehand) bekend zijn - met uitzondering van Lilian Marijnissen (82%).

Tabel 4.1: Welke van onderstaande politici kent u?

Basis: gehele steekproef (n = 2.323)

	Mei 2023	Juli 2023	Aug. 2023	11 sep 2023	25 sep 2023	9 okt 2023	24 okt 2023	7 nov 2023	14 nov 2023
Geert Wilders	94%	95%	95%	94%	94%	94%	94%	93%	92%
Thierry Baudet	91%		92%	92%	91%	91%	90%	90%	89%
Pieter Omtzigt	86%	83%	90%	91%	91%	89%	89%	88%	89%
Caroline van der Plas	86%	89%	88%	90%	91%	89%	88%	88%	88%
Rob Jetten		85%	84%	85%	85%	85%	84%	84%	83%
Frans Timmermans		79%	84%	85%	84%	83%	84%	83%	83%
Dilan Yesilgöz		75%	77%	78%	78%	77%	79%	81%	83%
Lilian Marijnissen	82%		83%	84%	84%	83%	82%	81%	82%
Esther Ouwehand	51%		55%	58%	74%	71%	69%	69%	70%
Joost Eerdmans	61%		63%	66%	66%	63%	64%	65%	65%
Henri Bontenbal		10%	48%	53%	56%	54%	54%	60%	62%
Wybren van Haga				61%					58%
Mirjam Bikker	22%		36%	41%	43%	43%	42%	48%	49%
Laurens Dassen	36%		40%	44%	45%	43%	43%	45%	46%
Chris Stoffer				10%					27%
Stephan van Baarle				9%					27%
Edson Olf									9%
Gerard van Hoof									4%

Bron: I&O Research, 15 november 2023

4.2 Waardering

Pieter Omtzigt is nog steeds veruit de meest populaire politicus, maar niet meer zo onaantastbaar als in augustus, toen hij met NSC zijn entree maakte. Toen kreeg hij gemiddeld een 7,6, nu is dat een 6,7.

Dilan Yesilgöz staat stabiel op een 6,0, Frans Timmermans komt nog steeds niet boven de 5 (nu 4,9, vorige week een 4,8).

Caroline van de Plas herstelt zich enigszins van een dipje (van een 5,1 naar een 5,4).

Opvallend is de gestegen waardering voor Lilian Marijnissen: met een 5,6 bezet ze nu een derde plaats (op 24 oktober was dat nog een 5,2).

Ook Geert Wilders is aan een opmars bezig. In september 2017 kreeg hij gemiddeld nog een 3,8, in maart 2021 was dat een 4,2 (beide niet in de tabel weergegeven). Sinds augustus (toen een 4,6) zien we zijn waardering stijgen. Nu krijgt hij een 5,0, waarmee hij zich in de bovenste helft van het klassement nestelt.

Nieuwkomers Chris Stoffer en Stephan van Baarle paren hun stijgende bekendheid (beide 27%) aan een dalende waardering: Stoffer van een 6,0 naar een 4,0, Stephan van Baarle van een 4,1 naar een 3,1.

Tabel 4.2: Hoe waardeert u deze politicus op een schaal van 1 tot 10?

Basis: volledige steekproef, vraag alleen gesteld als respondent politicus kent

	sept '21	sept '22	jan. '23*	mei '23	aug '23	11 sept '23	25 sept '23	9 okt '23	24 okt '23	7 nov '23	14 nov '23
Pieter Omtzigt	7,0	7,0		7,3	7,6	7,5	7,3	7,3	7,2	7,0	6,7
Dilan Yesilgöz			6,3		6,4	6,4	6,2	6,2	6,0	6,0	6,0
Lilian Marijnissen	5,5	5,4		5,4	5,7	5,6	5,4	5,3	5,2	5,3	5,6
Caroline vd Plas	5,4	5,8		6,0	6,0	6,0	5,6	5,6	5,5	5,1	5,4
Henri Bontenbal					5,2	5,0	5,0	5,1	5,0	5,2	5,4
Laurens Dassen	6,0	5,3		5,4	5,6	5,4	5,1	5,2	5,0	5,0	5,3
Mirjam Bikker				5,4	5,5	5,3	5,3	5,2	5,0	5,1	5,2
Geert Wilders	4,1	4,2		4,2	4,6	4,8	4,8	4,8	4,7	4,7	5,0
Rob Jetten			4,9		4,9	4,9	4,6	4,6	4,4	4,7	4,9
F. Timmermans					5,3	5,0	4,8	4,7	4,8	4,9	4,8
Esther Ouwehand	5,3	5,0		5,2	5,4	5,3	4,5	4,6	4,4	4,6	4,8
Joost Eerdmans	4,7	4,8		4,7	4,7	4,4	4,1	4,3	4,0	4,1	4,3
Chris Stoffer						6,0					4,0
Edson Olf											3,8
Stephan van Baarle						4,1					3,1
Gerard van Hoof											3,0
Wybren van Haga						3,7					3,5
Thierry Baudet	2,5	2,4		2,2	2,3	2,3	2,1	2,2	2,1	2,3	2,4

*Jetten en Yesilgöz werden hier gewaardeerd in hun rol van minister, daarna als lijsttrekker van hun partijen.

Bron: I&O Research, 15 november 2023

4.3 Waardering naar achterban, vergeleken met augustus

Als we de scores van augustus met die van 14 november per achterban bekijken, zie we dat **Pieter Omtzigt** flink aan populariteit verliest onder links-progressieve kiezers (D66, PvdD, GL-PvdA, SP, Volt), maar ook onder de PVV-achterban. De NSC-achterban is nog steeds zeer enthousiast: een 8,8. Gevraagd naar zijn minder sterke kanten zeggen mensen vaak: besluiteloos, twijfelaar, onduidelijk, wollig. Ook noemen kiezers het feit dat hij boven de markt laat hangen of hij premier wil worden. En linkse kiezers merken op dat hij rechtser en/of conservatiever is dan ze eerst dachten.

Ook **Dilan Yesilgöz** levert in ten opzichte van augustus (van een 6,4 naar een 6,0). VVD-kiezers blijven positief over haar (8,4). Vooral kiezers van BBB, PVV, CDA, maar ook links-progressieve kiezers (PvdD, GL-PvdA, SP, Volt) zijn nu minder enthousiast. Men zegt over haar vaak dat ze geen antwoord op vragen geeft, weinig empathie toont en geen verantwoordelijkheid toont voor het VVD-beleid van afgelopen jaren.

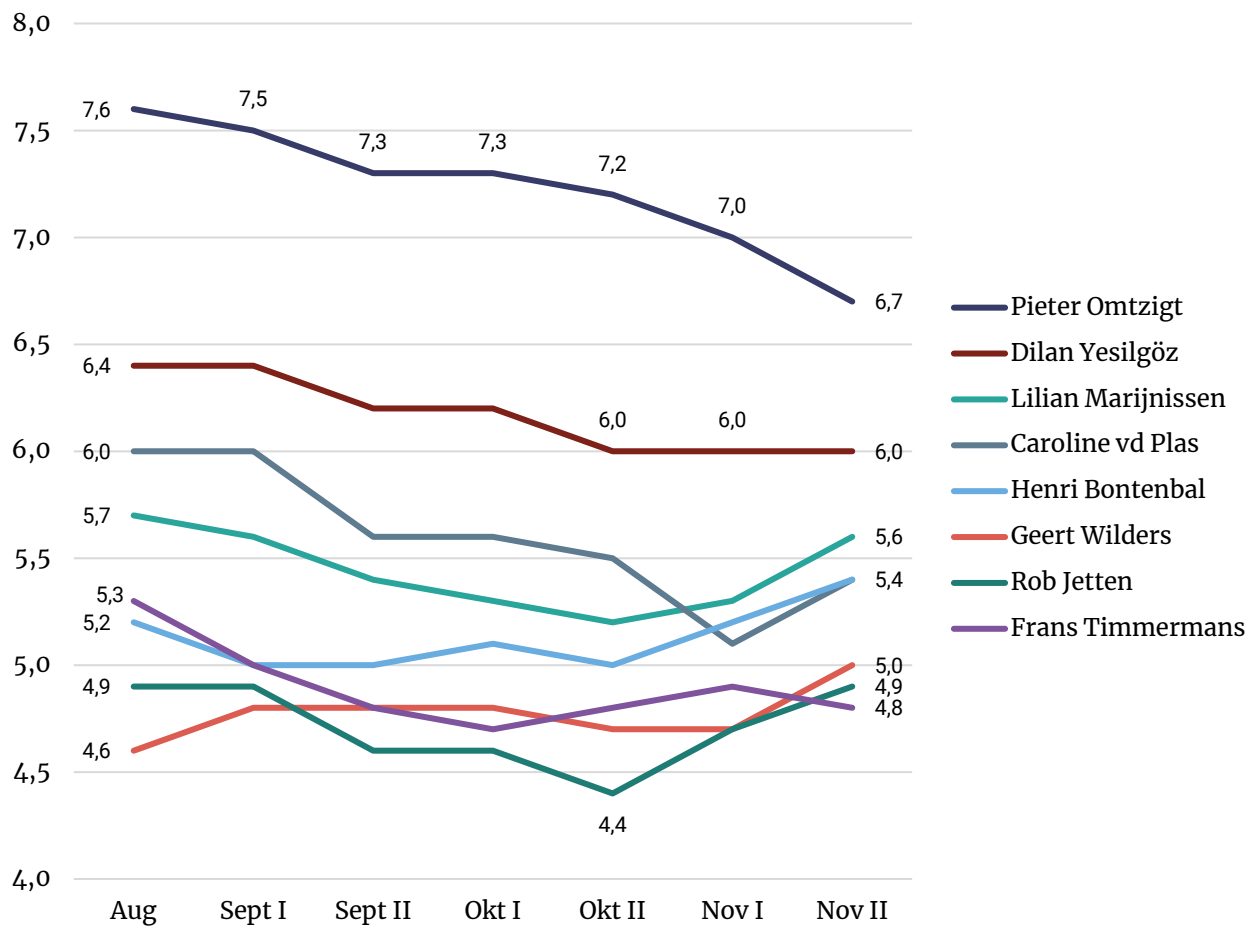
Frans Timmermans blijft steken op een kleine 5. Zijn eigen kiezers zijn nog steeds redelijk positief over hem (7,8), maar niet zo positief als de NSC-achterban over Omtzigt of de VVD-kiezers over Yesilgöz. De waardering daalde onder VVD-, PvdD en Volt-kiezers. Kiezers op rechts vinden hem arrogant, elitair en een drammer. Links-progressieve kiezers geven niet dit soort negatieve kwalificaties, maar zeggen wel: zelfingenomen, wil te graag premier worden, niet toegankelijk, niet principieel genoeg en lijkt zichzelf belangrijker te vinden dan de doelen van de partij. Een PvdD-kiezer zegt: "Debatteert lauw, zoekt te vroeg vriendjes, laat eerst zien waar je voor staat."

Geert Wilders wordt juist iets beter gewaardeerd dan drie maanden geleden. BBB-kiezers geven hem nu een dikke voldoende, andere kiezersgroepen (VVD, CDA, CU) oordelen minder negatief dan voorheen. Vooral zijn vasthoudendheid, zijn doorzettingsvermogen en zijn klare taal worden gewaardeerd. Sommigen zeggen dat hij een goed debater is en dat hij humor heeft. Een CDA-kiezer: "Ondanks zijn extreme standpunten komt hij over als een mensenmens." In de open antwoorden op de vraag wat sterke of zwakke kanten van Wilders zijn, zegt niemand dat hij inhoudelijk milder is geworden. Zijn eigen kiezers beoordelen hem nog steeds met een negen-min (8,7).

Tabel 3.2: Waardering van politicus naar politieke voorkeur, in augustus en november

	Totaal	VVD	D66	PVV	CDA	SP	GL-PvdA	PvdD	CU	Volt	BBB	NSC
Omtzigt, nov:	6,7	6,2	5,9	6,4	6,9	6,4	6,0	5,3	7,0	5,6	7,1	8,8
Augustus:	7,6	6,8	7,0	7,5	7,0	7,7	7,4	7,1	7,4	7,4	7,7	9,1
Yesilgöz, nov:	6,0	8,4	5,9	5,5	6,5	4,7	5,1	4,1	6,3	5,6	5,9	6,2
Augustus:	6,4	8,2	6,3	6,4	7,1	5,9	5,8	5,0	6,5	6,7	6,6	6,6
Wilders, nov:	5,0	5,3	2,9	8,7	4,2	4,2	2,7	3,1	3,4	3,1	6,5	5,5
Augustus:	4,6	4,6	2,8	8,7	3,3	4,1	2,7	2,8	2,9	3,5	5,7	5,5
Vd Plas, nov:	5,4	5,6	3,7	6,7	5,2	5,5	3,4	3,1	5,1	3,9	8,4	6,3
Augustus:	6,0	5,7	4,9	7,1	6,1	5,7	4,4	3,7	5,8	5,0	8,6	7,2
Marijnissen, nov:	5,6	4,6	5,1	5,3	5,5	8,3	6,0	6,2	5,2	5,3	6,0	6,0
Augustus:	5,7	4,5	5,1	5,5	5,1	8,5	6,1	6,1	5,3	5,6	5,7	6,1
Jetten, nov:	4,9	5,1	7,8	2,6	5,7	4,9	6,8	5,8	5,5	6,7	3,2	4,5
Augustus:	4,9	4,7	7,5	2,8	5,8	5,2	6,6	5,8	5,7	6,4	3,4	4,5
Timmermans, nov:	4,8	4,4	6,8	2,3	5,8	4,9	7,8	5,8	6,0	6,2	2,9	4,5
Augustus:	5,3	5,2	7,1	2,6	6,0	5,3	7,9	6,3	6,5	6,9	3,3	4,6

Figuur 3.1: Ontwikkeling van de waardering van lijsttrekkers sinds augustus
 Basis: volledige steekproef, vraag alleen gesteld als respondent politicus kent

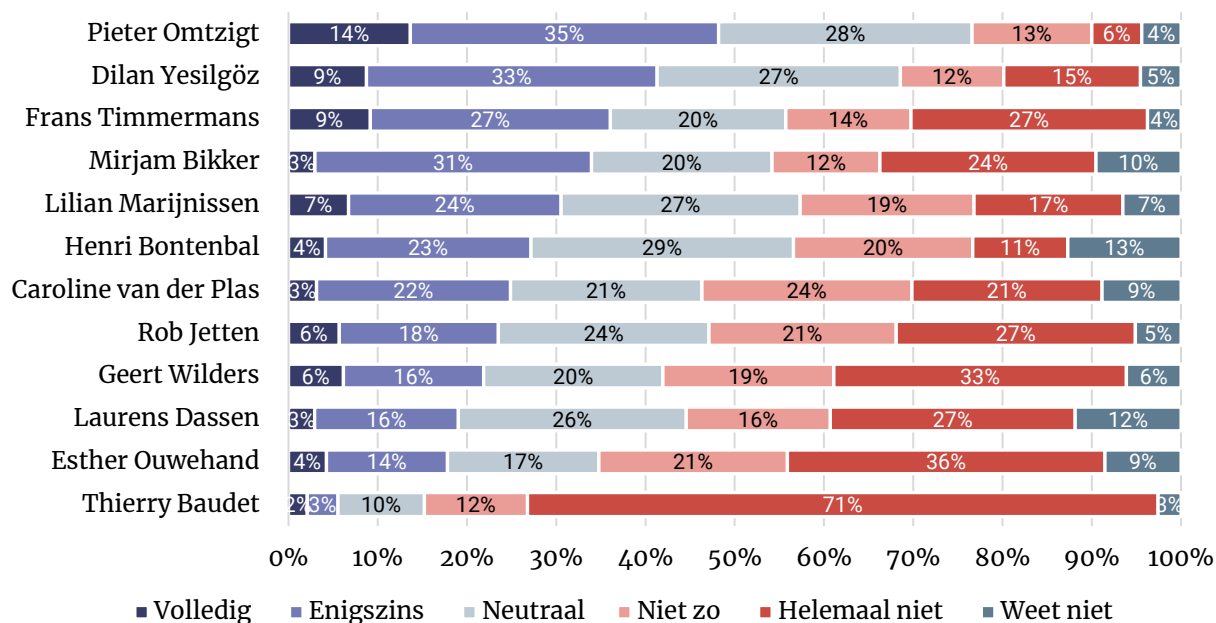
4.4 Betrouwbare premier

Op de vraag hoe betrouwbaar men twaalf lijsttrekkers zou vinden als minister-president komt Pieter Omtzigt nog steeds het best naar voren: 48 procent vindt dat passend. Echter, dit was 54 procent in augustus. Ook Dilan Yesilgöz levert wat in (van 48 naar 41%). Frans Timmermans stijgt op dit aspect van 30 naar 36 procent, waarmee hij de andere twee verder nadert. Ook Geert Wilders stijgt: van 17 naar 22 procent.

Figuur 3.2: In welke mate vindt u onderstaande uitspraak passen bij elke politicus?

...zou betrouwbaar zijn als minister-president

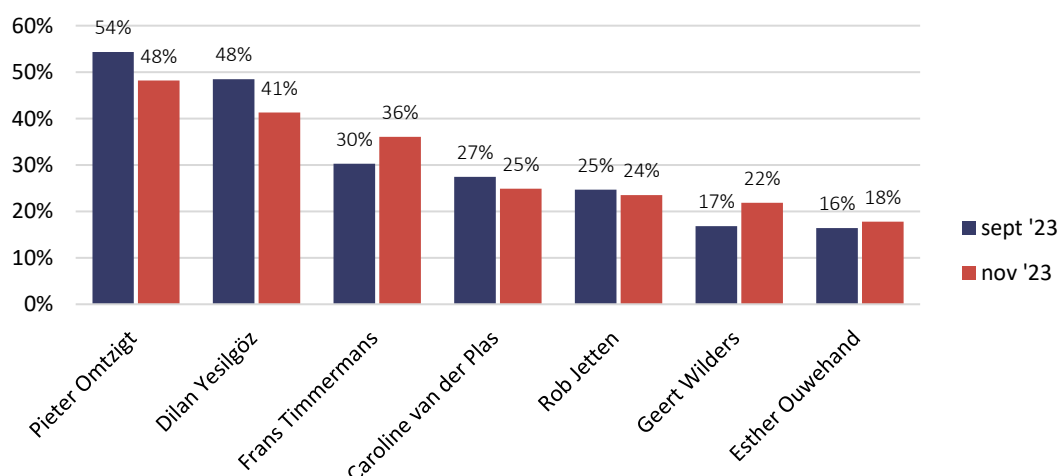
Basis: volledige steekproef, vraag alleen gesteld als respondent politicus kent.

Figuur 3.3: ...zou betrouwbaar zijn als minister-president (vergelijking september en november)

Getoond in de figuur: alleen % (helemaal) mee eens.

Basis: volledige steekproef, vraag alleen gesteld als respondent politicus kent.

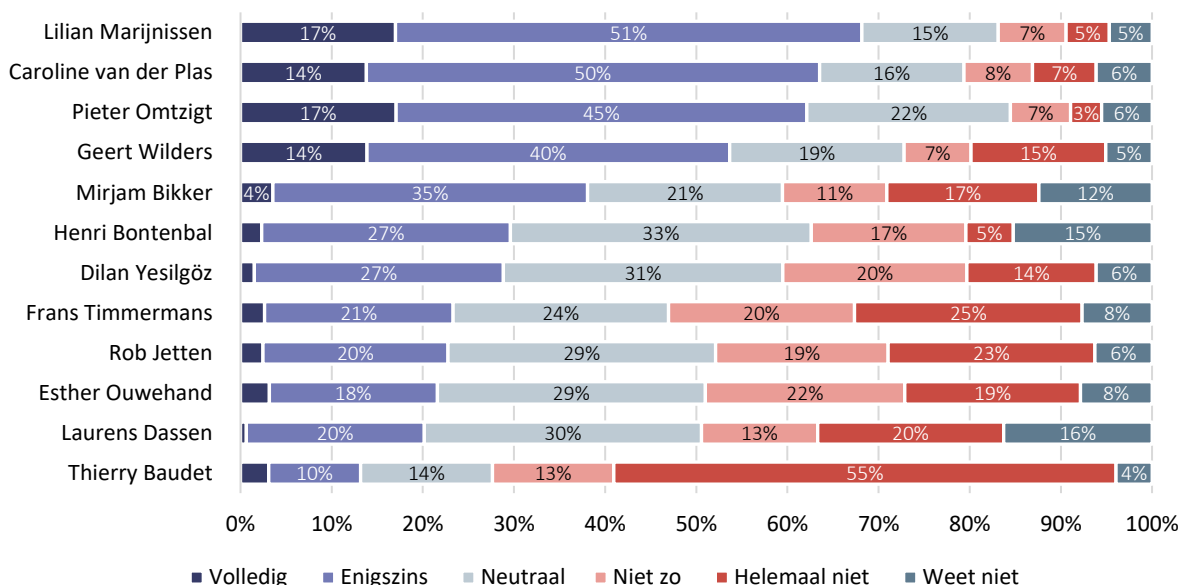

4.5 Begrijpt wat er leeft onder gewone mensen

Van Lilian Marijnissen vinden de meeste mensen (68%) dat ze begrijpt wat er leeft onder gewone mensen. Van der Plas volgt met 64 procent. Omtzigt (62%) levert in op dit aspect (was 71% in augustus). Ook Yesilgöz, die hier toch al niet hoog op scoorde, daalt: van 39 naar 29 procent. Timmermans scoort nog iets lager dan Yesilgöz (23%), maar is stabiel.

Figuur 3.4: In welke mate vindt u onderstaande uitspraak passen bij elke politicus? ...begrijpt wat er leeft onder gewone mensen

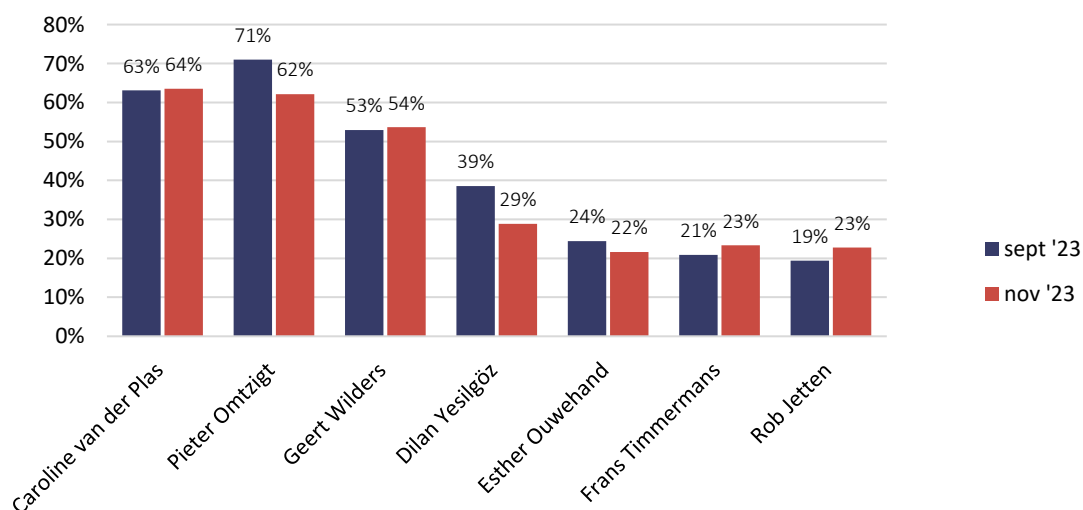
Basis: volledige steekproef, vraag alleen gesteld als respondent politicus kent.

Figuur 3.5: ...begrijpt wat er leeft onder gewone mensen

Getoond in de figuur: alleen % (helemaal) mee eens.

Basis: volledige steekproef, vraag alleen gesteld als respondent politicus kent.

4.6 Is een echte leider

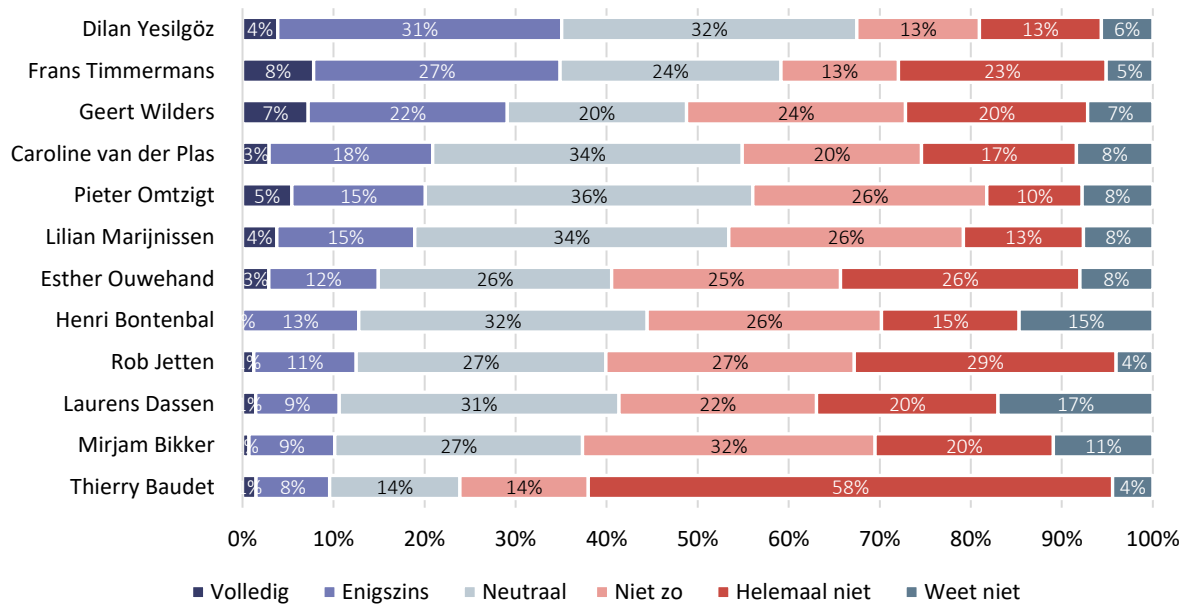
In vergelijking met augustus wordt Omtzigt niet langer het meest als 'een echte leider' gezien. Nog maar 20 procent vindt dat, dit was 32 procent in augustus. Ook Caroline van der Plas levert flink in op dit aspect (van 32 naar 21%).

Dilan Yesilgöz en Frans Timmermans staan nu bovenaan met elk 35 procent. Wilders wint iets (nu 29%).

Figuur 3.6: In welke mate vindt u onderstaande uitspraak passen bij elke politicus?

...is een echte leider

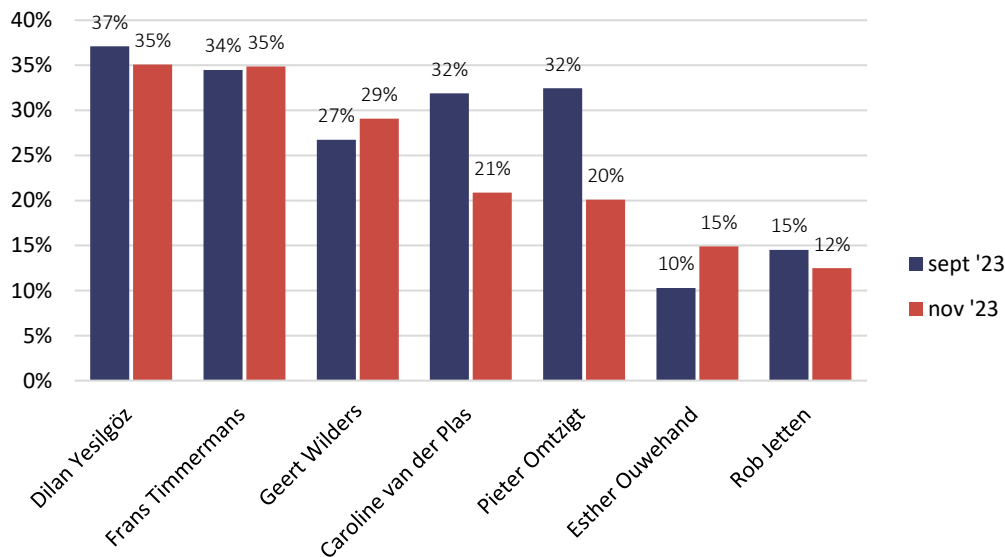
Basis: volledige steekproef, vraag alleen gesteld als respondent politicus kent.

Figuur 3.7: ...is een echte leider

Getoond in de figuur: alleen % (helemaal) mee eens.

Basis: volledige steekproef, vraag alleen gesteld als respondent politicus kent.

4.7 Heeft een goede visie op waar het met ons land naartoe moet

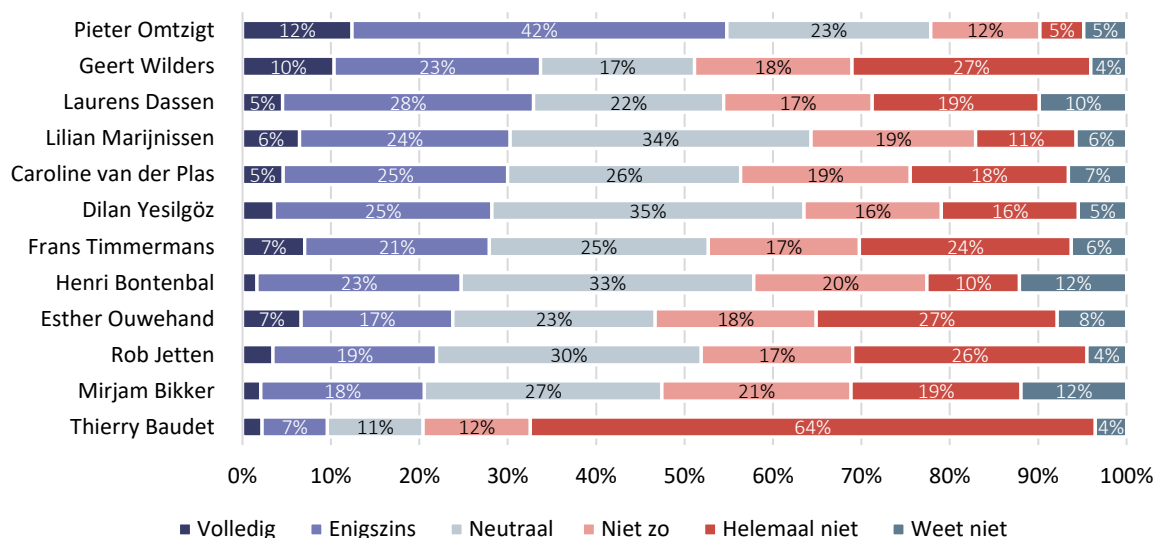
Omtzigt is degene die het vaakst gezien wordt als iemand met een goede visie op waar het met ons land naartoe moet, al daalt hij ook op dit aspect (van 65 naar 55%).

Op afstand (rond de dertig procent) volgen Wilders, Dassen, Marijnissen, Van der Plas, Yesilgöz en Timmermans. Voor Van der Plas en Yesilgöz betekent dat verlies, voor Wilders winst, Timmermans is stabiel.

Figuur 3.8: In welke mate vindt u onderstaande uitspraak passen bij elke politicus?

...heeft een goede visie op waar het met ons land naartoe moet

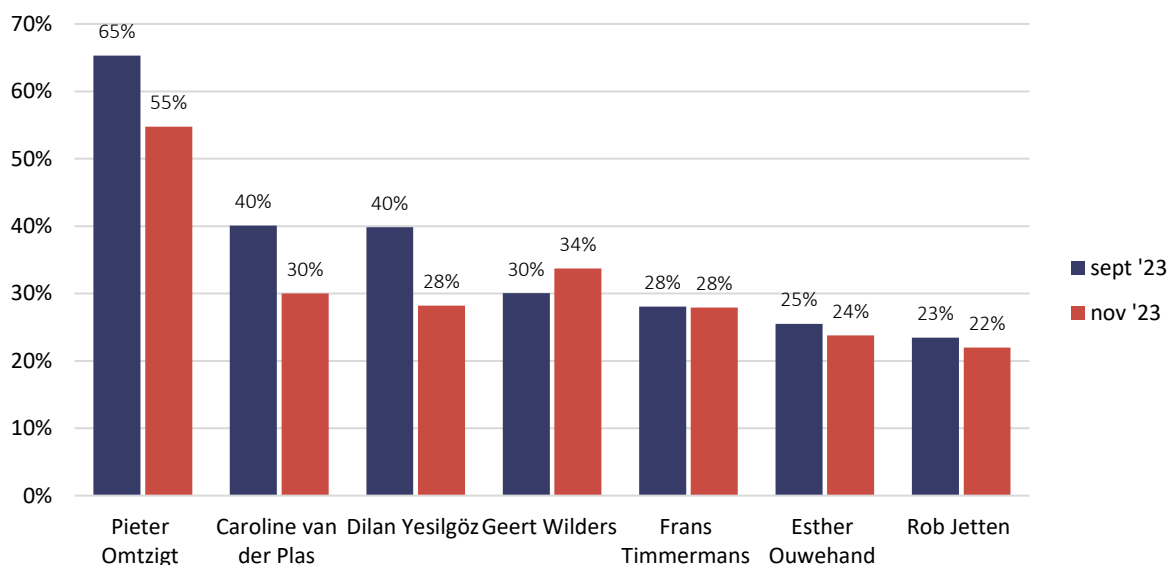
Basis: volledige steekproef, vraag alleen gesteld als respondent politicus kent.

Figuur 3.9: ...heeft een goede visie op waar het met ons land naartoe moet

Getoond in de figuur: alleen % (helemaal) mee eens.

Basis: volledige steekproef, vraag alleen gesteld als respondent politicus kent.

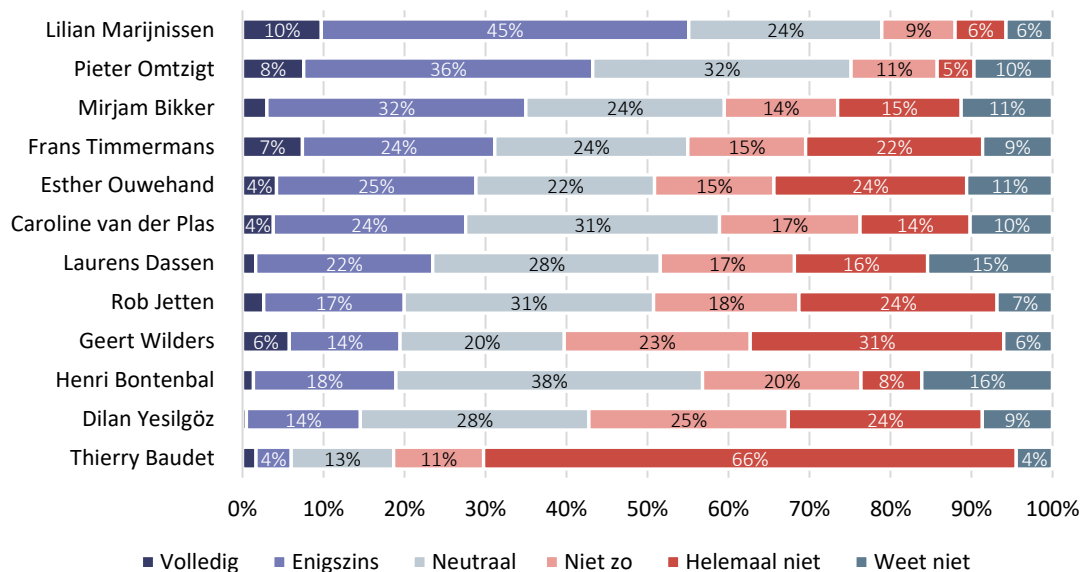

4.8 Zal van Nederland een socialer land maken

Al stemt maar een klein deel van de kiezers op haar, maar liefst 55 procent denkt dat Lilian Marijnissen van Nederland een socialer land zal maken. Van Omtzigt denkt nu 43 procent dat (was 59% in augustus). Daarna volgt een groep met Bikker, Timmermans, Ouwehand en Van der Plas, die elk van circa 30 tot 35 procent deze eigenschap krijgen toegeschreven

Figuur 3.10: In welke mate vindt u onderstaande uitspraak passen bij elke politicus? ...zal van Nederland een socialer land maken

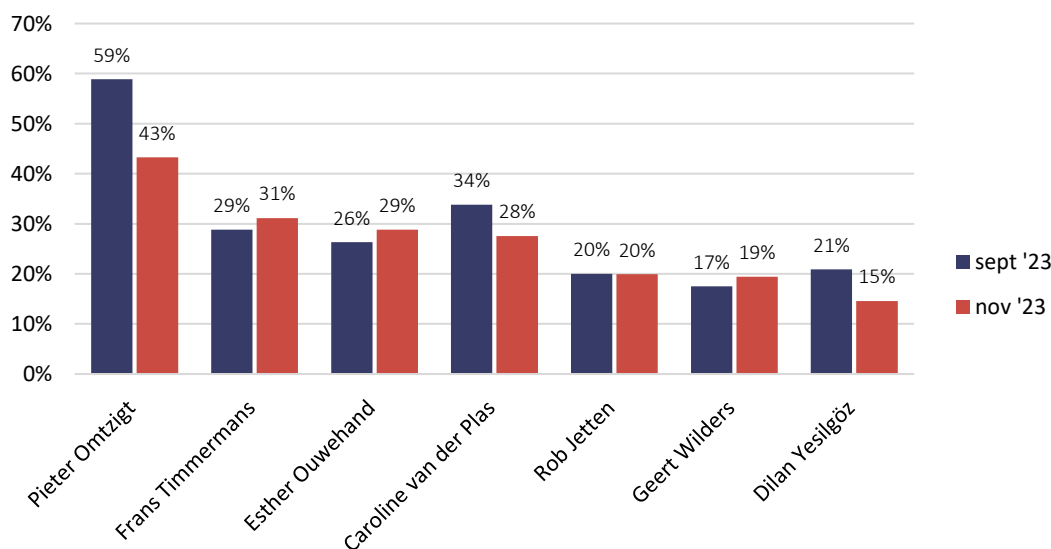
Basis: volledige steekproef, vraag alleen gesteld als respondent politicus kent.

Figuur 3.11: ...zal van Nederland een socialer land maken

Getoond in de figuur: alleen % (helemaal) mee eens.

Basis: volledige steekproef, vraag alleen gesteld als respondent politicus kent.

5 kiezersprofielen

Tabel 5.1 en tabel 5.2 tonen wat het profiel is van de kiezers van de vier grootste partijen, nu en vergeleken met augustus dit jaar. Een paar dingen vallen op:

- De VVD heeft een zeer trouwe achterban: 82% stemde ook in 2021 op de partij. Van andere partijen wordt maar mondjesmaat gewonnen (beetje van CDA en D66). Kiezers zijn hoog opgeleid, hebben vaak een bovenmodaal inkomen en zijn relatief oud. Ook zijn zij vaker man dan vrouw.
- De NSC-kiezer is nog iets ouder dan de VVD-kiezers (twee derde is 50+), vaak middelbaar opgeleid en qua inkomen modaal tot bovenmodaal. Deze kiezers zijn twee keer vaker man dan vrouw. In 2021 stemde een kwart van de huidige NSC-kiezers CDA (meer dan in augustus, toen zaten zij nog veelal bij het CDA). Ook stemde een deel vorige keer VVD of PVV (dat laatste minder dan in augustus). Linkse kiezers (m.u.v. SP) zijn ten dele afgehaakt sinds augustus.
- De GL-PvdA-kiezer is zeer hoog opgeleid (64% hbo of wo), maar qua inkomen redelijk gemiddeld, al zijn de hoogste inkomens wat oververtegenwoordigd. Deze GL-PvdA-kiezer is het jongst van alle partijen, maar ook 50-plussers stemmen op de partij. Kiezers zijn vaker vrouw dan man. GL-PvdA bestaat voor een derde uit D66-kiezers uit 2021. GroenLinks uit 2021 levert 24 procent, PvdA 22 procent.
- De PVV-kiezer is vooral middelbaar qua leeftijd en opleiding, relatief vaak met een lager inkomen. de achterban bestond uit meer mannen dan vrouwen, maar dat is sinds augustus sterk bijgetrokken (ook gezien de toename in zetels: er zijn beduidend meer vrouwen bijgekomen). Ook de PVV-kiezer is relatief trouw: bijna zes op tien stemden in 2021 ook op de partij. Verder komen ze van VVD en FvD.

Tabel 5.3: profielen van kiezers met voorkeur voor VVD, NSC, GL-PvdA en PVV (augustus en november)

	VVD		NSC		GL-PvdA		PVV	
	Aug	Nov	Aug	Nov	Aug	Nov	Aug	Nov
Zetels:	22	27	31	25	28	23	13	20
Leeftijd								
18-24	4%	1%	2%	3%	10%	8%	5%	4%
25-34	9%	11%	13%	12%	22%	25%	15%	16%
35-49	20%	20%	17%	19%	19%	15%	27%	30%
50-64	39%	39%	33%	28%	25%	27%	32%	31%
65+	28%	29%	36%	37%	24%	25%	22%	20%
Opleiding								
Laag	19%	21%	30%	29%	12%	9%	28%	31%
Middelbaar	39%	32%	37%	43%	25%	26%	50%	54%
Hoog	41%	47%	33%	28%	63%	64%	22%	15%
Inkomen								
minimum	3%	1%	4%	3%	5%	10%	6%	7%
beneden modaal	5%	6%	15%	16%	11%	10%	21%	14%
bijna modaal	7%	10%	11%	14%	12%	13%	10%	19%
modaal	10%	15%	17%	18%	15%	16%	15%	18%
1 à 2 x modaal	27%	23%	28%	28%	24%	24%	18%	17%
twee 2 modaal	14%	13%	6%	6%	10%	9%	7%	6%
2x modaal of meer	22%	19%	9%	3%	15%	12%	8%	6%
wil niet zeggen	12%	13%	9%	11%	9%	6%	15%	13%
Geslacht								
Man	65%	56%	53%	61%	45%	45%	64%	59%
Vrouw	35%	44%	47%	39%	55%	54%	36%	41%

Tabel 5.4: profielen van kiezers met voorkeur voor VVD, NSC, GL-PvdA en PVV (augustus en november)

	VVD		NSC		GL-PvdA		PVV	
	Aug	Nov	Aug	Nov	Aug	Nov	Aug	Nov
Zetels:	22	27	31	25	28	23	13	20
Pol. partij TK2021								
VVD	79%	82%	13%	14%	4%	4%	8%	11%
D66	7%	3%	9%	8%	25%	33%	1%	2%
PVV	1%	2%	14%	9%	0%	0%	67%	57%
CDA	4%	4%	19%	26%	2%	2%	1%	4%
SP	0%	0%	6%	8%	3%	5%	1%	3%
PvdA	0%	0%	4%	3%	22%	22%	0%	0%
GroenLinks	0%	0%	1%	1%	25%	24%	0%	0%
FvD	1%	1%	3%	2%	0%	0%	10%	11%
Partij voor de Dieren	0%	0%	3%	2%	2%	1%	0%	0%
ChristenUnie	0%	0%	4%	3%	1%	0%	0%	2%
Volt	1%	0%	1%	3%	4%	4%	0%	0%
JA21	4%	1%	4%	2%	0%	1%	2%	3%
SGP	0%	0%	1%	0%	0%	0%	1%	1%
DENK	0%	0%	2%	1%	2%	0%	2%	0%
50PLUS	0%	0%	1%	1%	0%	1%	1%	1%
BBB	0%	0%	0%	2%	0%	0%	1%	1%
BIJ1	0%	0%	0%	0%	2%	1%	0%	1%
Anders	1%	0%	3%	5%	1%	0%	1%	0%
Blanco	0%	0%	2%	0%	0%	0%	0%	0%
Niet gestemd	2%	1%	7%	8%	4%	3%	3%	5%
geen stemrecht	0%	2%	0%	0%	2%	0%	2%	0%
Wil ik niet zeggen	0%	1%	1%	0%	0%	0%	0%	0%
Weet ik niet meer	2%	1%	2%	0%	1%	0%	0%	0%

6 Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van zondagavond 12 november tot dinsdagochtend 14 november. In totaal werkten 2.323 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is grotendeels getrokken in het I&O Research Panel. 92 respondenten met een niet-westerse achtergrond deden mee via Panelclix.

Het onderzoek werd uitgevoerd in samenwerking met Khalid & Sophie.

Rolling panel

In de politieke peilingen in aanloop naar de verkiezingen maken we gebruik van een zogeheten rolling panel. Dit houdt in dat een deel van de respondenten die deelnamen aan de vorige peiling, ook voor de nieuwe peiling wordt uitgenodigd. Op die manier kunnen we scherp meten welke kiezersstromen plaatsvinden en welke redenen kiezers hebben om van partijvoorkeur te veranderen. Aan deze peiling namen 1.230 respondenten deel die ook deelnamen aan de peiling van begin november.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2021. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van $n=2.000$ en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselechte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). Het I&O Research Panel werkt met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Deze punten kunnen later worden ingewisseld voor Bol.com-tegoed of een donatie aan een goed doel.

I&O Research

I&O Research is het grootste onderzoeksbureau voor overheid en non-profit (volgens de MarktOnderzoeksAssociatie, MOA, 2022). Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies. Wij werken voor overheids- en non-profitorganisaties.

I&O Research heeft vestigingen in Amsterdam en Enschede.

I&O Research is lid van de MarktOnderzoeksAssociatie (MOA), maakt deel uit van de Research Keurmerk Groep en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR-gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. I&O Research is ISO 9001-, ISO 20252-, ISO 27001-, ISO 27701- en NEN-5710 gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 20252-Annex A gecertificeerd. Dit is de norm voor online en offline access panels.

I&O Research Enschede

Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede
T (053) 200 52 00
E info@ioresearch.nl
KVK-nummer 08198802

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam
T (020) 308 48 00
E info@ioresearch.nl